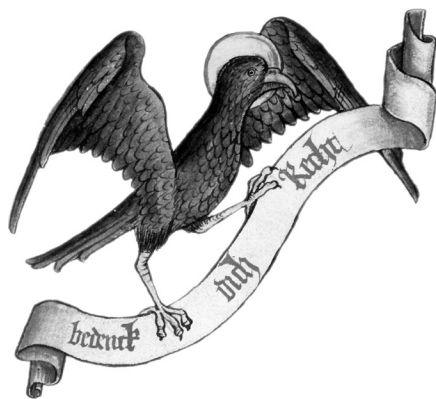

Særtryk af
FUND OG FORSKNING
I DET KONGELIGE BIBLIOTEKS
SAMLINGER

Bind 50
2011

With summaries

KØBENHAVN 2011
UDGIVET AF DET KONGELIGE BIBLIOTEK

Om billedet på papiromslaget se s. 169.

Det kronede monogram på kartonomslaget er tegnet af
Erik Ellegaard Frederiksen efter et bind fra Frederik III's bibliotek

Om titelvignetten se s. 178.

© Forfatterne og Det Kongelige Bibliotek

Redaktion: John T. Lauridsen
med tak til Ivan Boserup

Redaktionsråd:
Ivan Boserup, Grethe Jacobsen, Else Marie Kofod,
Erland Kolding Nielsen, Anne Ørbæk Jensen,
Stig T. Rasmussen, Marie Vest

Fund og Forskning er et peer-reviewed tidsskrift.

Papir: Lesebo Design Smooth Ivory 115 gr.
Dette papir overholder de i ISO 9706:1994
fastsatte krav til langtidsholdbart papir.

Grafisk tilrettelæggelse: Jakob Kyril Meile
Nodesats: Niels Bo Foltmann
Tryk og indbinding: SpecialTrykkeriet, Viborg

ISSN 0060-9896
ISBN 978-87-7023-085-8

DEN FØRSTE ‘GRÆNSEREDDER’¹

Ejnar Vaaben og den berlinske linie

AF

JOHN T. LAURIDSEN

“Det var det hele værd”

Ejnar Vaaben, der blev cand.mag. i historie og tysk fra Københavns Universitet i 1930, er uomtvisteligt en af de tidligste, hvis ikke den første danske nazist. Vaaben ville gerne gøre sig til den første.² Forbilledet var Adolf Hitler og NSDAP, og han søgte længe før Hitlers magtovertagelse kontakt til den tyske nazismes ledere. Det var således Ejnar Vaaben, der som den første kunne bringe et interview med Hitler i dansk presse september 1930. Vaaben forsøgte sig også som partigrundlægger og partifører fra 1930, men alle førerambitioner strandede på manglende tilslutning. I stedet deltog han i forskellige nazipartier, kort også DNSAP 1933–34, siden Dansk Folkefællesskab og andre grupper, for fra sommeren 1943 til oktober 1944 at være chefideolog i Schalburgkorpset, derpå frivillig SS-soldat med tjeneste på vestfronten samt krigskorrespondent i SS-Standarte “Kurt Eggers”. Efter afsoning af en dom for landsforræderi under retsopgøret, fortsatte han sit politiske virke på den yderste danske højrefløj til sin død i 1997.

Ejnar Vaaben skrev erindringer længe før sin død, et forord til disse er dateret 11.6.1978. Erindringerne med titlen “Det var det hele værd” er aldrig blevet trykt, men ligger i manuskript på Rigsarkivet, 111 sider maskinskrevet med håndskrevne rettelser og tilføjelser, og cirkulerer tillige i kopi blandt interesserede.³ I erindringerne fortæller Vaaben om sit liv og især sit politiske virke fra fødslen 1902 til 1948 og løsladel-

¹ Her hentydes til, at Frits Clausen udråbte sig til grænseredder for juni 1940 (se John T. Lauridsen: “Dansk nazismes største sejr”. Frits Clausen og grænsereddet juni 1940. *Sønderjyske Årbøger 2008*, s. 185–214).

² Der er flere kandidater til at være den første uden, at det i øvrigt har større betydning, bl.a. Viggo von Holstein-Rathlou (Jesper Düring Jørgensen: Karl Larsen, ms. 2009).

³ Rigsarkivet (herefter RA) Privatarkiv nr. 6540. Her vil jeg rette en tak til René Rasmussen for fremskaffelsen af arkivalier fra Dansk Centralbibliotek for Sydslesvig i Flensborg (herefter DCB).

sen fra Horsens Statsfængsel. Med erindringerens titel har han anslået hovedtemaet, at han ikke fortrød og ikke havde noget at fortryde. Her skal baggrunden for, hvorfor denne i egen opfattelse gode danske mand, stærkt nationalt sindet, kunne være så stærk i sin overbevisning præsenteres, og mytemageriet afdækkes led for led. For mytemageri er det, hvis man troede på politikerens Hitler og hans ædle hensigter. Vaaben og andre ligesindede, var troende nazister, ikke erkendende politisk tænkende, hvor meget end Vaaben i passager vil fremstå som vidende intellektuel i erindringerne. Hvis man vælger at tro på og stole på en politisk leders ord i en enkelt situation og hænger sig deri, som var det sandheden, så er man mere naiv, end en eksamen i historie berettiger til. Også dengang havde en Hitler, Stalin eller Stauning et standpunkt, indtil de indtog et andet. Og her hjælper det ikke, at Ejnar Vaaben i sit forord melder sig blandt de mennesker, for hvem "skæbnen er stærkere end ydre tilfældigheder." Det er udtryk for politisk naivitet, hvis ikke ansvarsforflygtigelse.

Artiklen vil overvejende beskæftige sig med Vaabens angiveligt store redningsdåd, de tyske nazisters forståelse for den eksisterende tysk-danske grænse, og kun knapt inddrage hans virke i bl.a. Danmarkskredsen 1940 og medlemskab af Schalburgkorpset 1943–44, for at afrunde billedet af karakteren af hans virksomhed.⁴ Medlemskabet af Schalburgkorpset taler egentlig for sig selv, men Vaaben nævner det ikke med et ord; Vaaben ville godt være i tysk sold under Werner Bests auspicer 1943–44, hvor det af Vaaben stærkt kritiserede DNSAP havde sagt fra, men han havde også en måde at komme uden om det på sidenhen. Løgn og fortielse var hovedelementerne. Naturligvis, se nedenfor. Erindringerne er en stor selvfærdiggørelse, sat i scene fra først til sidst, indlagt med højdepunkter af den type, der nok kunne få ligesindede til at være misundelige. Således fortæller Vaaben, at han i München som

⁴ Se herom *Den parlamentariske Kommissions Betænkning* (herefter PKB), 9, 1949, s. 21–26 (Vaabens efterkrigsforklaring, m.m.), Andreas Monrad Pedersen: *Den nordiske tanke – bidrag til en politisk biografi af Ejnar Vaaben*, Henrik Lundbak/Henrik Dethlefsen (red.): *Fra mellemkrigstid til efterkrigstid*, 1998, s. 117–135 og samme: *Schalburgkorpset*, 2000. Der er talrige vurderinger og en del centrale konklusioner i begge afhandlinger, hvori jeg er uenig med Andreas Monrad Pedersen. Det vil føre for vidt at komme ind på dem her. Væsentlig er også den manglende kritiske tilgang til Vaabens erindringer, i hvilken forbindelse jeg vil efterlyse den rene underskov af utrykte erindringslitteratur fra de involverede på tysk side, som Monrad Pedersen omtaler eksistensen af (1998, s. 132 note 2). Og når Vaaben sst. s. 117 karakteriseres som den blandt danske nazister "ubestridt mest produktive og *originale* på det ideologiske område" kan jeg ikke følge ham. Det mangler at blive dokumenteret. Udhævelsen er min.

Fig. 1: Foto af Hitler med dedikation til de danske nationalsocialister. *Hagekorset*, 1. årg. nr. 7, 1931, s. 1

student var øjenvidne til “de blodige begivenheder foran Feldherrenhalle den 9. november 1923, hvor jeg første gang så mænd gå i døden for en idé (s. 11). Siden blev han efter det tyske valg 1930, vist rundt af Hitler selv i Det Brune Hus i München (s. 17). Jo, der var nok af gode minder at tænke tilbage på ud fra den politiske optik, men også efter Vaabens egen mening gjort en meget betydelig indsats af ham selv.⁵

Således ønskede han, at den parlamentariske kommission havde foretaget en omfattende afhøring af ham vedrørende den såkaldte berlinske linjes udvikling fra 1928 til 1940. Når det ikke skete, og de senere henrettede tyske politikere i Nürnberg, der vidste besked om den danske besættelse, ikke som ønsket af Vaaben blev indkaldt som vidner, mens tid var, så indebar det, at der ikke blev kastet det lys over omstændighederne ved Danmarks besættelse, der kunne have bekræftet eller afkræftet påstanden om forhåndsftaler mellem København og Berlin (s. 49f.). Med andre ord havde Vaaben ikke opgivet sin tro på Rostock-myten og ikke fundet det bevist, at der ikke forud havde været noget møde eller nogen aftale om Danmarks besættelse mellem den danske og tyske regering, som hævdede ifølge Rostock-myten. Den parlamentariske kommissions undersøgelser og publicerede resultater kunne ikke overbevise ham, og han mere end antyder, at de tyske vidner, der kunne have fortalt noget andet, meget bekvemt blev henrettet i 1946, før de havde kunnet vidne.

Her skal Ejnar Vaabens myte om den berlinske linje nærmere opulles. Med hans påstande i samtidige artikler og pjecer og det senere erindringsmanuskript skal det godtgøres, at det var så som så med mandens personlige kontakter til de tyske naziledere, skønt godtaget af nogle senere historikere,⁶ og det vil blive udredet, hvordan Vaaben klyngede sig til enkeltudsagn som dokumentation for denne eller hin nazistiske politik. Enkelte bilag er tilføjet til sidst som både illustration og dokumentation.

⁵ Det er ikke undersøgt, om Vaaben faktisk var i München november 1923 og om han var øjenvidne, men før det er fastslået, kan Vaabens historie ikke tages for gode varer. Han fremkom første gang med den i *Hagekorset over Tyskland*, 1931, s. 9f. Skulle han have været der som øjenvidne, vil det ikke bidrage til at øge hans troværdighed i øvrigt.

⁶ Se René Rasmussen: *Front og bro*, 2005, s. 879, hvor Vaabens angiveligt nære kontakter til bl.a. Himmler og Rosenberg 1941 bruges som argument.

Konflikten mellem "Dybbøl og "Feldherrenhalle"

Da Ejnar Vaaben ikke længere selv direkte lader sig udspørge, må hans erindringer og ikke mindst det samtidige materiale træde i stedet, for så vidt det rækker. I erindringerne har han selv givet svar på nogle af de spørgsmål, man kunne stille ham, og han har undladt at besvare andre, som hans egen fremstilling gør oplagte.

Først forklarer han, hvordan en nationalt opdraget dreng fra Svendborg, optaget af Sønderjyllands skæbne, for hvem genforeningen var en af de store oplevelser, kunne vende sig fra et negativt syn på Tyskland og tyskere til sympati for samme. Han identificerer især to begivenheder som bestemmende herfor. Den ene fandt sted året før genforeningen, da 1.600 danske spejdere marcherede ind i Dybbøl skanser, den anden 9. november 1923 i München. Ved spejdernes indmarch demonstrerede nogle tyske kadetter og gymnasiaster mod deres tilstedeværelse, og et alvorligt sammenstød blev kun forhindret takket være spejderchefen, ritmester Cay Lembckes "enestående koldblodighed." "Dette lille intermezzo skærpede en allerede vakt nysgerrighed for det, der lå på den anden side af Dybbøl-Bjerg, og tyske patrioters dødsforagt 4 år senere foran Feldherrenhalle måtte gøre et uudslætteligt indtryk på en ung mand, i hvis hjemland man tilsyneladende kun havde valget mellem "national" lyrik og "intellektuel" fædrelandsfornægtelse.

På Dybbøl modnedes beslutningen om at gøre en politisk indsats for Sønderjylland, og for første gang skimtede jeg i vage omrids ideen om et fællesskab, der ikke blot skulle omfatte den danske og tyske nation, men også alle goto-germanske folk over hele jordkloden. Med andre ord en løsning, der gjorde det smertelige problem med de små "pensionerede" stater (Steding) "overflødig" (s. 11). Vaaben medgiver påfølgende, at tanken om det goto-germanske fællesskab først tog fast form hos ham i 1927, da han trådte i forbindelse med den tyske racebiolog Hans F.K. Günther. Oplevelsen i München blev lige så afgørende som oplevelsen på Dybbøl: "Foran Feldherrenhalle vakt fællesskabsfølelsen med den aktivistiske tyske ungdom og dens kamp mod national ydmygelse og vanære, men først og fremmest blev jeg mig min danskhed bevidst og indså, at den provinsielle "kosmopolitisme," som jeg havde været i berøring med under mit første studieår i København, i virkeligheden fornægtede det levende grundlag for al sand kulturtradition og universalisme: De enkelte nationer med deres folkelige særpræg."

Som det med al tydelighed fremgår af det allerede citerede, er det en indforstået nazist, der har skrevet erindringer. Når der i ham som ung

student på 22 år kunne opstå fællesskabsfølelse med, hvis ikke beundring (han bruger ikke ordet) for de tyske kupmagere i München, som han vælger at kalde patrioter, mod den demokratiske tyske republik, så havde han kastet det værdisæt, han må formodes at være opdraget med, overbord. Han går let hen over det i erindringerne med den formulering, at det ikke så meget var det aktuelt-politiske, der interesserede ham, som verdensanskuelsen og det "völkische" moment i den national-socialistiske frihedsbevægelse (Vaabens betegnelse for NSDAP). "Men på et punkt var jeg politisk vågen fra første færd, og det var som sagt mht. det sønderjydske spørgsmål. Gennem slægtstradition, opdragelse og personlige oplevelser var grænselandet blevet en hjertesag, og da den tyske nationalsocialisme nu i officielle skrifter krævede en revision af samtlige "blødende grænser" og udtrykkeligt også nævnedes Nordslesvig, måtte jeg reagere, og reagere stærkt! Her var konflikten mellem "Dybbøl og "Feldherrenhalle," her var en dødelig trussel mod Danmark og den realpolitiske nødvendige ide om et goto-germansk skæbnefællesskab som modvægt mod den russiske imperialisme og verdenskommunismen" (s. 12).

Da Vaaben ikke tidligere har præsenteret den russiske imperialisme og verdenskommunismen, må læseren antages at være kendt med truslen fra den kant i forvejen, ligesom NSDAPs krav om livsrum og ekspansion mod øst må føjes til det nævnte nazistiske krav om revision af alle de "blødende" grænser. Disse kravs berettigelse tager Vaaben ikke åbent stilling til i erindringerne, men underforstået ligger det i fremstillingen, at det nationalt ydmygede tyske folk på den måde kunne søge oprejsning. For Vaaben drejede det sig, som han selv beskriver det, ene og alene om den dansk-tyske grænse.

Anderledes klar i mælet var han om verdenspolitiske spørgsmål i sin bog *Hagekorset over Tyskland*, 1931, hvor han skriver: "Racemæssigt truet, som vore germanske Brødre i Mellemeuropa og med et saa ringe Landomraade, at vi trods Fødselstilgangen maa lade vore bedste Arvestammer udvandre, saa er vi Danskere et Folk, som i den kommende Verdenskamp og i et germansk Statsforbunds kommende kolonisations Østoffensiv, kan blive uundværligt."⁷ Racisten Vaaben toner her rent flag, når det gælder at begrunde de germanske brødres erobrerkrig mod øst.

⁷ S. 176f. Pågældende havde oprindeligt været skrevet på tysk og været bragt i *Die Sonne*, januar 1931.

NORDISK FORASIATISK

JØDISK

RACER I EUROPA

Fig. 2: Racetyper iflg. Vaabens *Hagekorset over Tyskland*, 1931, s. 97.

Det lyder som lidt af et eventyr

Vaaben gik ifølge eget udsagn alene i gang med at arbejde for både en radikal revision af NSDAPs grænsepolitiske krav med hensyn til Nord-slesvig og en ændring af den nazistiske presses omtale af den danske nation og forholdene i grænselandet. "Efter et stædigt forarbejde, der i højeste grad gik ud over mine studier, lykkedes det mig omsider at trænge igennem og at finde frem til de rigtige 'knapper'." Det var i 1927, og kontakten var til de mest indflydelsesrige nazistiske kredse. De viste ikke alene forståelse for Vaabens ærinde, "men indså også nødvendigheden af ændrede signaler i det dansk-tyske grænsespørgsmål. Og handlede derefter." Nøglepersonen blev for Vaaben bekendtskabet med raceforskeren Hans K.F. Günther, med hvem han korresponderede og hvor det dansk-tyske racespørgsmål hurtigt kom ind i billedet. "Vi gik grundigt til værks, og da Günther dengang stod i et nært forhold til den nationalsocialistiske inderkreds, måtte hans dybtgående afhandling: "Allnordische Utopien," sept. 1928 i tidsskrifterne *Nordische Blätter* og *Die Sonne* få en skelsættende betydning, da han ikke stod ene med sine synspunkter. Grunden var lagt til Det tredje Riges ændrede kurs i det dansk-tyske grænsespørgsmål. Den ny kurs fik herhjemme benævnelsen Den berlinske Linie. Men naturligvis kunne jeg ikke blive stående ved Günthers retningsgivende udtalelse. For det første var den ikke "officiel" og Günther for eksklusiv en enspændernatur til at gå ind i aktiv politik, og for det andet spillede hensynet til de nationalsocialistiske vælgere i Slesvig-Holsten en stor rolle. Der måtte stædigt arbejdes videre, men foruden stædigheden kom heldet mig til hjælp i mine videre bestræbelser for at styrke Den berlinske Linie."

Heldet bestod i, at Vaaben i 1930 fik lejlighed til at rapportere fra den tyske valgkamp og i Berlin bl.a. spiste aftensmad hos Hermann Göring. Et lignende arrangement kom i stand et par måneder senere, og fik ifølge Vaaben betydning for "cementeringsen" af den berlinske linie. Ved det andet møde fik han efter eget udsagn en virkelig god samtale i gang med Göring om det sønderjyske spørgsmål. I Tyskland traf Vaaben også personligt Günther, Wilhelm Frick, Gotfred Feder, Hjalmer Schacht, Heinrich Himmler og Walter Darré. Med Schacht var samtalen i selskab med Sepp Dietrich fortrolig, med Darré og Himmler drøftede Vaaben ifølge erindringerne i flere eftermiddagstimer det dansk-tyske grænsespørgsmål og den utilgivelige bommert det ville være, om det kommende Tyskland ville spærre vejen til Norden ved at stille Danmark over for grænserevisionistiske tyske krav. Interviewet

med Hitler blev besvaret skriftligt,⁸ så der blev ved det personlige møde i Det Brune Hus lejlighed til at bringe grænsespørgsmålet på bane, "og da jeg i forvejen grundigt havde informeret Hitler vedrørende de historiske kendsgerninger, der havde ført til det tragiske modsætningsforhold mellem den danske og tyske nation, var det ikke vanskeligt at bringe Günthers artikel: "Allnordische Utopien" i erindring. Hitlers indstilling overfor England gjorde det også "nemmere" at føre "skandinaviske perspektiver" ind i billedet. Samtalen fik overhovedet et positivt forløb. Det fik samtalen med Alfred Rosenberg også!⁹ Senere i 1930 fik Vaaben på Studenterforeningens Seniorats vegne lejlighed til at invitere Joseph Goebbels til København for at tale; denne sagde også ja, men der blev fra Det Danske Udenrigsministeriums side nedlagt forbud mod mødet.¹⁰

De talrige samtaler med de nazistiske tyske ledere fik ifølge Vaaben betydelige politiske konsekvenser. Andet indtryk kan man ikke få af hans fremstilling, idet han fortæller om et besøg i Berlin efter sin indkaldelse til militærtjeneste: "Efter stærke indre brydninger vedrørende den ny grænsepolitiske indstilling overfor Danmark, havde man indkaldt til et stort møde i "Flügerverbandhaus," hvor jeg den 21. juni 1931 i talen: "Nationalgedanke und Allnordische Gedanke" behandlede det dansk-tyske spørgsmål for en stor tilhørerskare, hvoriblandt også mange af det kommende Tysklands førende mænd."¹¹

Talen kom på dansk som pjeces og rummer ikke udsagn, der kan tages til udtryk for, at den danske grænse lå fast eller at der forelå garantier fra nazistisk side for, at det ikke var en "blødende grænse" i Slesvig-Holsten, såfremt NSDAP kom til magten.¹² Hvilke stærke "indre brydninger," der var tale om i NSDAP og mellem hvem om grænsepolitikken over for Danmark står helt udokumenteret, ligesom den påstand, at der fra NSDAPs side skulle være tale om en "ny" grænsepolitisk indstilling over for Danmark. Hverken brydningerne eller en ny politik overfor Danmark lader sig spore i tilgængeligt tysk materiale. De nazistiske ledere havde behandlet Vaaben som journalist og beundrer. Hvad der

⁸ Se bilag 1.

⁹ Vaaben henviser her til *Völkischer Beobachter* 30.8.1930, *Nationaltidende* 1.10.1930 og *Bertingske Tidende* 2.10.1930.

¹⁰ Richard Andersen: *Danmark i 30'erne*, 1968, s. 165.

¹¹ Talen blev trykt i sin helhed som kronik i *National-Socialisten* 11., 18. og 30.12.1932 samt 8., 15., 22. og 29.1.1933.

¹² Ejnar Vaaben: *Hitler og Danmark*, 1933.

Fig. 3: "Hitler siegt auch in Österreich!". Propagandaplakat 1930. Gengivet efter Ludwig Jedlicka & Rudolf Neck (Hg.): *Vom Justizpalast zum Heldenplatz. Studien und Dokumentationen 1927 bis 1938*, Wien 1975, Tafel 22. Det var ikke kun i Østrig, at Hitler skulle sejre, men også bl.a. i Sønderjylland, hvis det stod til såvel de østrigske som de overbeviste nazister i det tyske mindretal i Sønderjylland.

for Vaaben var "drøftelser", var for de tyske naziledere samtaler med en journalist blandt mange, her blot en nazistisk journalist fra udlandet.

På dette sted ville Ejnar Vaaben ved et interview være blevet bedt om at fremlægge dokumentation. Hans kortere eller længere samtaler med nogle af NSDAPs ledere om grænsespørgsmålet, har i sig selv ingen værdi i den sammenhæng, og publiceringen af Günthers artikler er endnu længere ude som bindende dokumentation. I grunden har Vaaben hverken dokumenteret endsige sandsynliggjort, at kredsen omkring Hitler havde en ændring af den dansk-tyske grænse som mål eller at dette mål var blevet opgivet, og da slet ikke at en sådan angivelig ændring skyldtes en ung nybagt kandidat fra Danmark. Det dansk-tyske grænsespørgsmål var ikke på dagsordenen hverken i *Mein Kampf* eller *Hitlers Zweites Buch* eller i de talrige af taler af ham, der nu er kendt for tiden før januar 1933.¹³ Vaaben kan da i samtiden kun have hevet krav om en grænserevision frem fra skrifter fra underordnede led i NSDAP, som ikke havde autoritativ udsagnskraft, men han kommer end ikke med et eneste eksempel herpå, som støtte for sin fremstilling.¹⁴ Denne er i øvrigt forsynet med henvisninger.

Vaaben gav et stort interview 4. januar 1932 i *Fyns Stiftstidende* om "Hitler og Nordslesvig", som han kun nævner i erindringerne, men ikke kommer nærmere ind på indholdet af (s. 20). Interviewet er imidlertid interessant ved den fyldige omtale af den tyske nazisme – "Hitlerbevægelsen er blevet Storpolitik" er indledningsordene – og på grund af både avisens fremstilling af Vaaben og hans selv fremstilling. Vaaben præsenteres som "officielt anerkendt indenfor det tyske nazistparti og nyder Ledernes ubetingede Tillid. De Udtalelser, som vi i det følgende kan gengive, staar saaledes med al Autoritet som et direkte Udtryk for Nazistpartiets Anskuelse." Dette turde være et godt udtryk for hele det postulatoriske i Vaabens projekt og hans manglende jordforbindelse. Der skulle en avis som *Fyns Stiftstidende* til for ukritisk at overtage den

¹³ Jfr. Viggo Sjøqvist: *Danmarks udenrigspolitik 1933–1940*, 1966, s. 47f. og udgaven Adolf Hitler: *Reden, Schriften, Anordnungen. Februar 1925 bis Januar 1933*, 1–vi. Hg. und kommentiert von Bärbel Dusik, München, London, New York, Paris 1992–2003.

¹⁴ Der er f.eks. i 1930 et tilfælde, hvor de østrigske nazister bragte et Europakort med rigstyskere uden for riget, og det tyske mindretal i Danmark er med, hvormed der var et grænsepolitisk spørgsmål (Ludwig Jedlicka/Rudolf Neck (Hg.): *Vom Justizpalast zum Heldenplatz. Studien und Dokumentationen 1927 bis 1938*, Wien 1975, Tafel 22. De tyske arkæologer gjorde også krav på Danmark som urgermansk og inkluderede i 1930erne det på deres illustrationer over Germanien (Jean-Pierre Legendre, Laurent Olivier et Bernadette Schnitzler (dir.): *L'archéologie nazie en Europe de l'Ouest*, Paris 2007, s. 27f.).

opfattelse, at Vaaben kunne tale på NSDAPs vegne med nogen som helst autoritet til en dansk offentlighed.

Det er imidlertid ikke det samme, som at Vaaben ikke havde forsøgt at blive NSDAPs autoritative talerør i Danmark. Det skete i forbindelse med udsendelsen af *Hagekorset over Tyskland*, hvor han i sommeren 1931 skrev til NSDAPs Auslandsabteilung og bad om omgående at få tilsendt de udtalelser af Hitler, Strasser¹⁵, Rosenberg, Himmler, Darré, Röhm og Göring, som var blevet ham lovet. Hvem, der havde lovet ham dem, fremgår desværre ikke, men dertil kom, at han bad om to ting: 1) at alt, hvad der stod i NSDAPs presse om Danmark, blev dirigeret direkte af NSDAPs rigsledelse og 2) at alle interviews og udtalelser af NSDAPs førende personligheder udtrykkelig blev forbeholdt Vaabens partiavis *Hagekorset* og at den nazistiske bevægelse dermed indførte en "pressespærring" over for alle danske aviser og journalister.¹⁶

Svaret er ikke kendt, men det er resultatet. Vaaben fik alene en reaktion fra Ernst Röhm i form af nogle uforpligtende linjer og fra den mindre betydningsfulde Hanno Kanopath¹⁷ (leder af NSDAPs Kulturafdeling), begge trykt i *Hagekorset over Tyskland*, s. 177f., mens de øvrige førende personligheder ikke lod høre fra sig, hvilket må have været skuffende for Vaaben med de angiveligt tætte kontakter til dem. Hertil kommer, at han heller ikke fik tildelt autoritative beføjelser fra NSDAP, endsig fik monopol på at videregive nazismens budskab i avisen (sic) *Hagekorset*. I så tilfælde ville Hitler og konsorter alene havde lagt en pressespærring på sig selv og ikke på dansk presse.

Dette initiativ finder naturligvis ikke omtale i Vaabens erindringer, og heller ikke baggrunden for det, nemlig at Vaaben måtte konstatere, at dele af NSDAPs presse behandlede det dansk-tyske grænsespørgsmål på en anden måde, end han ønskede det og efter hans mening i modstrid med, hvad "den tyske nationalsocialismes førende og ansvarlige Mænd" mente, som han formulerede det 21. juni 1931.¹⁸ Dertil kom, at det ville

¹⁵ Vaabens rykker til Strasser 22.9.1931 (håndskrevet) er i Bundesarchiv, Berlin/Lichterfelde (herefter BArch), Sammlung Schumacher Nr. 296. Kopi i RA, Danica 201, pk. 81, læg 1115.

¹⁶ Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei Auslandsabteilung til Reichsorganisationsleiter I, München 18.8.1932 (BArch, Sammlung Schumacher Nr. 296. Kopi i RA, Danica 201, pk. 81, læg 1115). Trykt her som bilag 3.

¹⁷ Hanno Konapath havde i lighed med Hans Günther andre – og tidligere – danske kontakter end Vaaben; begge korresponderede de bl.a. med Karl Larsen, som Vaaben siden var sekretær for (Düring Jørgensen 2009, s. 332f.).

¹⁸ *Nationalsocialisten* 22.1.1933.

have været en betydelig støtte til Vaabens gruppe af nazister, hvis de havde fået monopol på at repræsentere Hitler og konsorter i Danmark. Det manglende resultat af henvendelsen hindrede ham heller ikke i at føre sig frem i provinspressen, som var hans ønsker blevet indfriet. Her igen *Fyens Stiftstidende*:

Vaaben blev spurgt om, hvordan han kom i forbindelse med nazistførerne og svarede: "Selvfølgelig gik jeg i Begyndelsen ofte mange Blindveje, men til sidst fik jeg fat i den rigtige Ende ... og det er jeg glad for. Det kunde være blevet farligt, om man ikke havde faaet denne danskvenlige Orientering frem i de ledende Nazistkredse ... fra dansk officiel Side er man jo ifølge almindelig diplomatisk Skik og Brug afskaaret fra at forhandle med Hitler om Sønderjyllandsspørgsmaalet, saa længe denne ikke staar som Regeringschef."

"Er De tilfreds med Resultatet af Deres Arbejde? Det lyder jo for mange Danske som lidt af et Eventyr, at der skulle kunne vindes en saa gennemført Forstaaelse af de danske Rettigheder, som De har arbejdet for."

"Jeg er saa tilfreds med Resultatet, at jeg ikke ser nogen som helst Fare for Sønderjylland i et nazistisk Tyskland. Men jeg har ogsaa haft en stor Hjælp i Arbejdet for den danske Sag gennem den Omstændighed, at et af de centrale Punkter i Nazi-Programmet er Racespørgsmaalet, altsaa den nordiske Bevægelse, hvorved det nazistiske Tyskland føler Racefællesskabet mellem de nordiske Nationer.

Der er nu fuld Forstaaelse inden for Nazistledelsen med Hensyn til det nordslesvigske Spørgsmaal."

Vaaben underbygger det over for avisen ved en henvisning til den ovenfor omtalte tale, han holdt 31. juni 1931 for tyske nazister. Med andre ord den samme "dokumentation" som han genbrugte over 40 år senere i erindringerne. Derpå besvarede Vaaben spørgsmåle om Den brune Armé (SA) og Hitlers stilling til Versaillestraktaten, før nazismen i Danmark kom på tale. Vaaben medgav, at den ikke kunne antage helt de samme former, og at Danmark endnu var så sundt et samfund, at politiske omvæltninger ville finde sted på en rolig måde. Der blev også plads til et spark til den danske nazifører Cay Lembcke: "Ritmester Lembcke er ikke Nazist og har ingen som helst Forbindelse med Partiet, hverken her i Danmark eller i Tyskland, hvor han i øvrigt er blevet bortvist fra Hitlers Hovedkvarter i München. Lembcke er en politisk Klovn, der vel i sin Tid var en udmærket Spejderfører, men som siden da havde gjort sig selv fuldkommen latterlig ved sine mange politiske Svingninger og sin markskrigeriske Optræden."

Trods den ikke helt fejlagtige karakteristik af “klovn” Lembcke sluttede Vaaben få måneder senere, 19. maj 1932, sit parti sammen med Lembckes, dvs. at Vaabens parti gik op i DNSAP! Denne “forsoning” forklarede Vaaben i erindringerne på følgende måde: “... under min gardertid, hvor mine organisatoriske og politiske muligheder på hjemmefronten var stærkt begrænsede, og hvor tilhængere landet over flokkes om “den ny politik”, kom jeg til den overbevisning, at det var forkert at stå splittede, og at Lembckes bizarre påfund dels kunne neutraliseres, dels give lidt farve på paletten. Mine bestræbelser mht. grænsespørgsmålet var – mente jeg endvidere – ikke tjent med en splittelse af den nationalsocialistiske bevægelse i Danmark.” Begrundelsen er værd at hæfte sig ved, da Vaaben siden ikke havde problemer med politiske splittelser og kunne forklare dem politisk, men den politisk ustyrlige Lembcke sekunderet af de politiske provokatører Eugen Danner og Curt Carlis Hansen kunne han godt begrunde et partifællesskab med alene på grundlag af behovet for *enighed*. Han forsikrede nemlig sine læsere om, at Lembcke i lighed med gymnastikleder Niels Bukh i nationalsocialismen så en fornyelse, der kunne føre Danmark og Europa mod bedre tider. Det var lidet konkret, men Vaaben havde behov for en eller anden forklaring på denne politiske forsoning med en fører af sådan kaliber som Lembcke. En “politisk svingning” ville han naturligvis ikke kalde det.

Før *Fyens Stiftstidende* 4. januar 1932 endnu en gang til slut fastslog Vaabens autoritet som den tyske nazismes talsmand, fik avisen også præsenteret Hans Günther som “Hitlers betroede Mand.” Det sidste ville også have været en nyhed for Hitler, men han tilhørte ikke avisens læserskare og kunne alene af den grund ikke dementere Vaabens udtalelser.

Med avisinterviewet søgte Vaaben at fremstille sig som ikke alene en betydningsfuld person med de bedste kontakter til NSDAP, men han gjorde sig også til den danske grænses redningsmand, endnu før Hitler var i nærheden af rigskanslerembedet. Trods Vaabens fantasi fik han ret på et væsentligt punkt: At Hitler ville komme til magten i Tyskland, men der skulle gå godt et år endnu!

Vaaben drog i april 1932 endnu engang til Berlin. Efter eget udsagn i anledning af, at der fra slesvig-holstensk side var blevet fremsat grænse-revisionistiske krav, der ifølge erindringerne ikke kunne stå uimodsagt. Læseren får også at vide navnet på den garderchef, der bevilgede den nødvendige orlov fra militærtjenesten, men ikke hvilke slesvig-holstenske kræfter, der var på spil, og det havde dog været nok så interessant,

hvis læseren selv skulle kunne tage stilling til disse kravs alvor. Det er imidlertid hverken her eller andetsteds i erindringerne meningen, at læseren selv skal ræsonnere over det skrevne, men i stedet tage det til sig og blive overbevist.

I Berlin traf Vaaben efter aftale sammen med Himmler på hotel "Kaiserhof" og fik "lejlighed til at drøfte de slesvig-holstenske rumlerier med Himmler på tomandshånd. Endvidere genopfriskede vi et af vore yndlingsemner fra Münchener-dagene i 1930: Genopstillingen af Flensborg-Løven under højtidelige former. Min samtale med Rosenberg dagen efter var også positiv, selvom jeg ikke opnåede en "kontant" erklæring i grænespørgsmålet og måtte nøjes med et løfte (som blev holdt året efter, den 15. april. Jfr. dagspressen og pjecen: *Hitler og Danmark*, 1933)."

Den dokumentation Vaaben her henviser til, består i en gengivelse på dansk af en erklæring (s. 14), som Alfred Rosenberg havde udsendt 15. april 1933 i *Völkischer Beobachter* i anledningen af "påskestormen" i Sønderjylland, og hvori han søger at gyde olie på vandene.¹⁹ Som et nagelfast bevis for det nye Tysklands hensigter i forhold til Danmark, kan og kunne det ikke bruges, selv om Vaaben i samme pjece skrev, at det var Rosenberg, der med sikker hånd havde udformet den tyske nazismes udenrigspolitiske program i alle dets enkeltheder (s. 5).

Et samtidigt notat i Det Tyske Udenrigsministerium er nok så oplysende om formålet med Rosenbergs erklæring: Den skulle berolige den danske offentlighed og berigtige udtalelser af pastor Peperkorn og borgmester Sievers, og ministeriet vurderede, at den havde tjent sit formål. Rosenbergs erklæring var forfattet i udenrigsministeriets presseafdeling.²⁰ Det siger en del om "den sikre hånd", hvormed Alfred Rosenberg tog sig af "alle udenrigspolitiske detaljer", og hvad de politiske forsikringer var værd. Det samme som politiske forsikringer er i dag.

Der foreligger også et ret udførligt samtidigt avisreferat af Vaabens møde med Heinrich Himmler på "Kaiserhof", og atter var det *Fyens Stiftstidende* (11. april 1932), der lagde spalteplads til. Her blev først præsenteret raceudrensningen i SS, før Himmler fik spørgsmålet om nazismens muligheder uden for Tyskland. Han svarede: "Nazismens bærende Ide er nemlig international, men dens politik er strengt national. Derfor

¹⁹ Erklæringen er gengivet i *Ostersturm/Påskeblæsten*, Flensborg 1983, s. 137-141 på dansk.

²⁰ Forfatter var Alexander Bogs med hjælp fra to andre. Notatet er gengivet i *Ostersturm*, 1983, s. 141.

Fig. 4: "Vor udsendte Korrespondent interviewer den øverste S.S. Fører, H. Himmler ved Morgenkaffen paa 'Kaiserhof'." *Fyens Stiftstidende* 11.4.1932.

maa man ikke umiddelbart overføre tysk Nazisme på udenlandske Forhold. Den bærende Ide vil højst sandsynlig vinde Indpas udenfor Tysklands grænser, men paa nationalt særpræget Grundlag for hvert enkelt Land. For de nordisk prægede Lande er Nazismen naturlig, som Fascismen har været det for Italien og Polen."

Så fulgte spørgsmålet om forholdet til Danmark: "Absolut venskabeligt ... hvorfor anderledes? Jeg ved godt, at De tænker paa Nordgrænsen. Dette Grænsespørgsmaal er ikke et Problem for os ... en nationalistisk ført Stat i overensstemmelse med den nordiske Tanke vil være i Stand til for Tid og Evighed at bringe det gamle Stridsspørgsmaal ud af Verden til Tilfredshed hos begge Folk."

Vaaben tog dette som en grænsegaranti, men det må såvel for en samtidig som nutidig læser være et spørgsmål, om den garanti fra Himmlers side var helt så entydig. Overhovedet at tale om et endnu eksisterende gammelt stridsspørgsmaal vedrørende grænsen, var at stille spørgsmål

ved ordningen af 1920. Det kunne i sig selv ikke være beroligende og slet ikke en garanti.

Imidlertid førte Vaaben sig i løbet af 1932 frem som manden med de rette kontakter i Berlin og som grænseredderen over for bl.a. journalist Jakob Kronika, som på den konto kom i kontakt med en tysk embedsmand, af Vaaben præsenterede som en "meget fremtrædende nationalsocialist", Alexander Bogs, og fik af denne gentaget Vaabens udsagn om, at det var helt utænkeligt, at nazisterne ville stræbe efter at ændre rigsgrænsen til Danmark.²¹ Det var samme Alexander Bogs, der havde været hovedforfatter til Alfred Rosenbergs udtalelse vedrørende Danmark! Han var leder af Det Tyske Udenrigsministeriums presseafdeling. Muligvis var dette Vaaben ubekendt, men han havde dermed ikke styrket sin sag over for andre end Kronika.

Tilfældet vil, at der er bevaret et brev fra 22. december 1932, hvori der tages stilling til en artikel skrevet af Vaaben: "De danske nazisters betydning for Tyskland".²² Brevet er fra Gauleiteren for NSDAP Ausland i Hamburg, Hans Wieland, til rigsorganisationsledelsen i München. Artiklens formål var at skabe klarhed om det dansk-tyske grænsespørgsmål. Det fandt Gauleiteren ikke var helt så entydig en sag. Der var flere hensyn at tage, herunder i forhold til mindretallene på begge sider, ligesom det var et spørgsmål hvor meget man ville gøre for at støtte det nazistiske parti i Danmark, selv om der stod meget rigtigt i artiklen.²³ Brevskriveren var ikke entydig i sin stillingtagen, og hertil kan siges, at han heller ikke var beslutningstageren i spørgsmålet, men pointen er, at hvad Ejnar Vaaben gjorde til en given sag, ikke var det på tysk side. Grænsespørgsmålet var til drøftelse, uanset hvad han så foretog sig og udbredte i den danske provinspresse.

Hinsides al sund fornuft

Tiden efter Hitlers magtovertagelse bragte ingen ændring i det officielle dansk-tyske forhold vedrørende grænsespørgsmålet, og når tyskorienterede grupper lige nord eller syd for grænsen stillede grænsekrav, fandt de ikke støtte i Berlin. "Påkestormen" i Sønderjylland 1933 blev således

²¹ Jakob Kronika: *Lys i vinduet*, 1957, s. 8f., Rasmussen 2005, s. 185f., 269.

²² Trykt hvor? Muligvis er der tale om et indsendt manuskript og ikke en allerede offentliggjort artikel.

²³ BArch, Sammlung Schumacher Nr. 296. Kopi i RA, Danica 201, pk. 81, læg 1115. Trykt som bilag 4.

bragt til stilstand af Tysklands nye ledelse.²⁴ Den sag, som Ejnar Vaaben ene mand angiveligt havde kæmpet for forud, kunne se ud til at have båret frugt. Hans forventninger til Det tredje Rige var blevet opfyldt. Derfor kunne han nu sætte sig et nyt mål, men forinden han nærmere redegjorde for dette, måtte han i erindringerne forklare hvorfor han i 1934 brød med DNSAP og dets nye fører, den anden kandidat som Danmarks grænseredder, Frits Clausen. Frits Clausen var ved et kup blevet fører for partiet i juli 1934.

Det gjorde Vaaben ved dels at nedgøre Clausen som menneske, dels ved at forvanske hans politik og endelig ved at inddrage småligt fnidder: "For det første var Frits Clausen et svagt og ulykkeligt menneske, let påvirkelig og som type uantagelig for en politisk bevægelse med nordisk fortegn. For det andet var der nationalt blakkede" i hans rækker, og "det med", at vi – som han ustandseligt sagde – ikke skulle "grave grøfter" mellem dansk og tysk var på sin vis rigtigt nok, eftersom vi ønskede et nordisk (gotogermansk) skæbnefællesskab, men det ville bare ikke holde stik, hvis der atter kom en verdenskrig på forkerte fronter, for så måtte vi være rede til et "Termopylæ" ved vor sydgrænse. Redaktør Christiansens løsen: *Front og bro* var det eneste rigtige, og den kulturelle kappestrid mellem dansk og tysk burde ikke afblæses. Heller ikke for tyskernes skyld. Endelig var der kredse omkring Frits Clausen, der ikke kunne lide mine tyske forbindelser og samtidigt undrede sig over, at jeg var ludfattig og kørte på en gammel cykel i stedet for i egen bil."

Vaaben ville såvel i breve 1934–35²⁵ som i 1978 gøre Frits Clausen utilstrækkelig fast i grænsespørgsmålet og antydede, at han for skæbnefællesskabets skyld var villig til at give køb, fordi han ønskede et samarbejde med det tyske mindretal. I 1934 anså Vaaben det dog ikke som en mulighed, at Hitler ville antaste eller overskride den danske grænse fremover, det havde han jo angiveligt selv sikret, men i 1978 vidste han bedre, og måtte derfor indføje, at det alligevel kunne ske, at et nazistisk Tyskland kunne overskride den danske grænse, hvis der kom en verdenskrig på "forkerte fronter"! Vurderingen af, at Frits Clausen som type var uantagelig som fører for en bevægelse med nordisk fortegn, er specielt bemærkelsesværdig på baggrund af, at Vaaben kort forud havde kunnet begrunde, hvorfor han havde kunnet se en førertype i

²⁴ Se om "påskestormen" *Ostersturm Påskeblæsten 1933*, 1983, hvor Vaaben i sagens natur ikke er nævnt.

²⁵ Vaaben til Ernst Christiansen 6.9.1934 og 29.1.1935 (Ernst Christiansens arkiv, DCB, E-1 ks. 10) og Vaaben til Jakob Kronika 28.5.1934 (Jakob Kronikas arkiv, DCB P 29-3), der også viser hans manglende evne til at vurdere Frits Clausens tiltrækningskraft.

Cay Lembcke og havde tilsluttet sig ham. Vaaben skiftede her som siden til argumenter, der ikke kunne bringes i fornuftig samklang.

Efter på den måde at have sparket den politiske konkurrent af banen, fortsatte Vaaben:

“Som fast medarbejder ved tidsskriftet *Rasse* fra 1934 til 1940 og ved mit bidrag til Fahrenkrogs værk: Europas Geschichte als Rassenschicksal, 1937 og det lille skrift: *Ein Däne spricht zu Deutschland*, 1940 (inden Besættelsen) blev den berlinske Linie fulgt op, og som det fremgår af artiklen: “Dänemark und die nordische Schicksalswende” (*Rasse*, nr. 4 og 5, 1934) og den af *Grænsevagten* for september 1934 in extenso citerede erklæring ang. Sønderjylland,²⁶ så jeg det nu som min opgave at bidrage til en *sydgående grænserrevision* [min udhævelse, JTL] på grundlag af den slesvigske befolknings selvbestemmelsesret. I vore dage lyder det som en utopi hinsides al sund fornuft, men tager man de daværende forhold i betragtning og virkningerne af den Ahnenforschung, som Darrés grundtanker vedrørende Blut und Boden – Slægt og Hjemstavn – havde udløst, kan man ikke uden videre afvise de sydgående bestræbelser som urealistiske drømmerier. For tre personer i den daværende nationalsocialistiske inderkreds (og adskillige udenfor denne) spillede “nogle kvadratmil” ingen rolle overfor det store mål: Et europæisk skæbnefællesskab med tyngdepunktet i Mellemeuropa, England og Skandinavien. I dr. Lauensgaards hjem havde jeg hilst paa en stout sydslesviger [Lassen-Strukstrup], der på grund af den af Darré inspirerede slægtsforskning havde erkendt – og bekendt – sin dankhed. Jeg “skammer” mig derfor ikke ved at sige, at jeg før Stalingrad og Europas [!] nederlag overfor kontinentalmagterne USA og Sovjetunionen, sammen med mænd som Knud Dahl og Thorkild Gravlund håbede på en ny dansk-tysk grænsedragning i vort favør” (s. 23f.).

Mere radikalt dansk nationalistisk kunne det næppe blive hverken i 1937 eller da Vaaben formulerede erindringerne i 1970erne. Det skulle om noget understrege det legitime i hele hans politiske projekt.

Vaaben aftalte med Lassen-Strukstrup, at de sammen ville rejse til Tyskland, hvor de ville drøfte en række spørgsmål vedrørende mindre-

²⁶ *Grænsevagten* 1934, s. 239–241 “Hitler og Grænsen”, hvori gengives en udtalelse, som Vaaben 5.8.1934 afgav til *Daily Mail*. Den udtalelse gjorde det klart, at Hitler ikke havde det som mål at genoprette de tyske grænser fra 1914, idet han anså de grænser som lige så foreløbige, som de ville have været på et andet tidspunkt. Det udlagde Vaaben og *Flensborg Avis* (citeret i *Grænsevagten*), som en meget tydelig fastslåen af, at Hitler ikke havde til hensigt at ændre den tysk-danske grænse, hvilket det dog ikke kan tages som udtryk for, hvordan man end læser udtalelsen.

tallet med Darré. Imidlertid døde Lassen-Strukstrup 1937, før rejsen blev gennemført. "Hvorvidt vor henvendelse havde ført til andet og mere end øget good will hos den i forvejen positivt indstillede rigsminister for tysk landbrug, er det ørkesløst at gisne om." (s. 24). Der skal heller ikke gisnes derom nu. Det turde være overflødigt.

"Endnu en rejse – finansieret af overretssagfører Knud Dahl – foretog jeg i slutningen af trediverne med Den berlinske Linies konsolidering som eneste mål, men jeg følte mig tryk ved tyskernes holdning, og trods magtforskydningerne indenfor den nationalsocialistiske inderkreds under Den anden Verdenskrig – Ribbentrops afløsning af udenrigsministeremnet Rosenberg og Darrés fratreden – holdt grænsen.²⁷ Også under besættelsen. Göring, Rosenberg og Himmler var for Den berlinske Linie. Desuden var en række mænd og kvinder velinformerede og positivt indstillet overfor Danmark. Man har fra dansk side ofte villet påstå, at de officielle tyske erklæringer i grænsespørgsmålet var vage og "ukontante" (hvad de faktisk også var i begyndelsen), men Hitlers erklæring vedr. Nordslesvig i Rigsdagen af 6. oktober 1939 savnede ikke tydelighed. En kendsgerning er det, at den grænserevisionistiske Slesvig-Holstenisme trak det korteste strå" (s. 25).

I Vaabens sydgående grænseflytningsambitioner er der politisk naivitet og fantasteri, som selv for de ham velmenende må have været svært at tage alvorligt. Den goodwill hos Darré, han skriver om, er selvopfundet, og ørkesløse gisninger spares der ellers ikke på. Hitlers erklæring vedrørende grænsen i oktober 1939 var lige så lidt værd, som den han afgav 1934. Vaaben klyngede sig til mere eller mindre uklare erklæringer, som en skibbruden til en olietønde. Han havde – skønt historiker – ikke blik for, at magtpolitikeren Hitler erklærede det, som i situationen tjente hans interesser og ikke lod sig binde af nogen som helst aftaler, traktatlige eller ej.

²⁷ Joachim von Ribbentrop blev udenrigsminister februar 1938, mens Walter Darré blev "kaltgestellt" 1942. Vaaben er her som andre steder både ret så upræcis med hensyn til magtforholdene og den førte tyske politik på forskellige områder. Hans angiveligt omfattende insiderviden er ikke imponerende, især ikke da han skrev op til 1978 og havde haft mulighed for at sætte sig mere ind i forholdene.

Fra politisk kandestøber til tysk krigstjeneste

"Ejnar Vaaben ... havde en ganske høj stjerne hos det tyske broderparti."²⁸

Det fremgår af Vaabens erindringer, at han ikke kunne bryste sig af at have fortsat forbindelse til NSDAPs ledere, da de havde fået magten overdraget i Tyskland 30. januar 1933. Der var ikke længere tid til personlige samtaler med partiføreren fra Danmark, der havde et parti af en størrelse, som offentligheden ikke kendte, som *Fyens Stiftstidende* havde formuleret det 4. januar 1932. Medlemstallet i Vaabens parti var nemlig så beskedent, at tallet var pinligt. Det drejede sig snarere om nogle snese personer i stedet for hundrede, og han måtte i 1933 kæmpe for at få noget arbejde, så der kunne komme brød på bordet til familien. Han fandt midlertidigt arbejde ved Gruppeudlånsbiblioteket i Toftlund, siden 1934 nogle år som lærer i Tølløse, og derfra førte han en omfattende korrespondance med ligesindede og personkredse på den politiske højrefløj i Danmark,²⁹ samt repræsentanter for det nye Tyskland, Hans Günther frem for alle. Om Günther skrev han 16. februar 1936 til Jakob Kronika: "De maa absolut besøge Günther, der mellem os sagt er min bedste, og eneste rigtig trofaste tyske Ven."³⁰ Det er givetvis i meget bogstavelig forstand rigtigt. Günther sørgede for at Vaaben fik publiceret artikler i tyske tidsskrifter, mens han overhovedet ingen kontakt havde til de øvrige tyske ledere. Når han i februar 1936 bad Kronika hilse Alfred Rosenberg i Berlin, var det givetvis for gammelt venskabs skyld og ikke med baggrund i en fortsat personlig kontakt. Den 28. oktober 1937 skrev Vaaben til Himmler, og også af dette brev fremgår det, at deres bekendtskab havde hvilet længe, og når Vaaben alligevel henvendte sig, var det fordi to af hans kampfæller

²⁸ Monrad Pedersen 2000, s. 80.

²⁹ Blandt de danske korrespondenter var partifører Cay Lembcke, nazisten Curt Carlis Hansen, nazisten Eugen Danner, redaktør Ernst Christiansen, bibliotekar Viggo von Holstein-Rathlou, journalist Jakob Kronika, forfatter Thorkild Gravlund, læge Aage Lauesgaard, højskolemanden M.P. Ejerslev, overretssagfører Knud Dahl, forfatteren Valdemar Rørdam, udenlandske nazister m.fl. Brevene er i et vist omfang bevaret i privatarkiverne efter Christiansen (se note 25), Kronika (se note 25), Gravlund (Thorkild Gravlunds arkiv, Det Kongelige Bibliotek, Håndskriftafdelingen, Ny Kgl. Saml. 4080), Lauesgaard (Aage Lauesgaards arkiv, Landsarkivet, Åbenrå) eller der er henvisninger til brevskriverne i breve til andre. De giver et indtryk af den ofte skrivende Vaaben, altid på jagt efter penge til sin politiske sag. Dertil en person, hvis politiske vurderings-evne kunne ligge på et lille sted.

³⁰ Jakob Kronikas arkiv, DCB, P 29.

under et gæsteophold i Berlin, havde handlet imod Himmlers ordre og var kommet i vanskeligheder.³¹

Vaabens bestræbelser på at rejse kravet om en grænsedragning mod syd, som han skriver om i erindringerne er også glimtvis oplyst i det samtidige materiale. Vaaben arbejdede for dette krav, "om end på længere Sigt", som han skrev til Kronika 8. maj 1936, idet han arbejdede på at få *Flensborg Avis* til at slutte op om kravet. Det kunne der imidlertid ikke være tale om, og Vaaben havde i det hele taget meget svært ved at finde personer, der ville støtte ham i den sag. Han kunne heller ikke formå *Flensborg Avis* til at beskæftige sig med Hans Günther og tidsskriftet *Rasse*, heller ikke med Vaabens bidrag deri. Da Vaaben havde fået udgivet en kort Danmarkshistorie på racebiologisk grundlag på først tysk og siden dansk (1938), havde han også meget svært ved at få den omtalt i dansk presse, selv om han havde fået sin tidligere historielærer, professor Knud Fabricius til at skrive et positivt forord til den danske udgave.³²

Der var først som efter Hitlers magtovertagelse et misforhold mellem Vaabens selvopfattelse og overbevisning om egen politisk indflydelse og egne analysers rigtighed og omgivelsernes holdning til samme. I det nazistiske miljø i Danmark kunne han ikke skaffe sig en hverken partipolitisk eller en politisk-teoretisk platform. Når først de partipolitiske uoverensstemmelser var kommet imellem, blev der ikke lyttet til ham, hvad enten andre nazister kunne dele nogle af hans synspunkter og analyser eller ej. I det sekteriske miljø gik man højere op i opslutningen om en bestemt fører og loyalitet over for samme, end i at læse skrifter af en nazist, som der var sagt farvel til som partimedlem. På trods af de talrige skuffelser og afvisninger holdt Vaaben fast i sine politiske projekter. En grund hertil var uden tvivl ærlig overbevisning, han betragtede sig som en dansk nazist med en sag, en anden at han mente at have fået ret med hensyn til Hitler og nazismen i Tyskland. Han havde i januar 1932 skrevet, at nazismens sejr i Tyskland var europæisk nødvendighed, og sejren var nazismens i Tyskland året efter. Det at have været ikke alene den første dansker, der positivt præsenterede den tyske nazisme og tillige forudsagde dens sejr, gav Vaaben en overdreven forestilling om egen evne til at analysere og vurdere politiske forhold. Han forventede

³¹ Vaaben til Himmler 28.10.1937 (PKB, 9, 1949, s. 27f., 73f., 92f.).

³² Knud Fabricius støttede senest fra 1932 igen og igen sin tidligere student Ejnar Vaaben på trods af, at de ikke delte politisk opfattelse (se bl.a. Vaaben til Ernst Christensen 4.1.1932 (DCB E1, Flensborg Avis' arkiv, pk. 10)).

bl.a. på det grundlag at blive tillagt autoritet i politiske og racemæssige spørgsmål. Endelig var han en politisk kandestøber af natur.

Men som politisk autoritativ blev han hverken betragtet i Danmark eller Tyskland. Når han kom med i den højreorienterede Danmarks-kredsen i 1940, som også omfattede nazister i modsætning til DNSAP, var det ikke på grund af hans autoritet, men et udtryk for, at miljøet heller ikke var større. På grund af sit kendskab til Berlin og tysk og så Vaabens egen henvisning til et personligt bekendtskab med de tyske ledere, blev det også ham, der på Danmarks-kredsens vegne to gange, maj og august 1940, rejste til Berlin, for at påvirke den tyske regering til fordel for Danmarks-kredsen med hensyn til en ny regeringsdannelse i Danmark. Vaaben opnåede ved det andet besøg en samtale med Himmler, der opfattede Danmarks-kredsens bestræbelser som et forsøg på at skabe splittelse i det tysk-danske forhold, og at man fra tysk side ikke havde grund til at tvivle på den siddende danske regerings loyalitet. Vaaben forlod mødet uden resultat og angiveligt i disharmoni med rigsføreren.³³ Disharmonien omfattede også rigsudenrigsminister Joachim von Ribbentrop, der 6. oktober 1940 bad rigsleder Alfred Rosenberg forhindre, at rigsamtsleder Scheidt kom til København og optog forbindelse til kontorchef Kai Wilhelmsen og Vaaben, da de begge modarbejdede DNSAP og Frits Clausen.³⁴ Forud havde Ribbentrop afvist at mødes med Vaaben i august 1940 på baggrund af en indstilling fra Rudolf Likus i Det Tyske Udenrigsministerium, der havde betegnet Vaaben som en fusentast og en politisk uromager, der ingen betydning havde i Danmark. Tilmed kunne det befrygtes, at Vaaben ville slå økonomisk plat på et besøg hos rigsudenrigsministeren. Oplysningerne om Vaaben var afgivet af – ja Heinrich Himmler!³⁵ Vaaben henvendte sig et par gange i efteråret 1942 til Hermann Göring uden at få svar, og sandsynligvis har han også forgæves henvendt sig til andre tyske ledere i Berlin. Hver gang havde han en sag, hvormed han ville gøre sig interessant.³⁶ Sandsynligvis var det især, hvis ikke alene hos Alfred Rosenberg og hans stab, at Vaaben fandt en vis genklang (jfr. nedenfor).

Da han heller ikke kunne henvise til en direkte betydning af sit politiske virke under den tyske besættelse, greb han atter til svært doku-

³³ PKB, 9, 1949, s. 61. Det var nazisten Poul C. Rasmussens forklaring 1.12.1946 af, hvordan Vaabens møde med RFSS spændte af.

³⁴ PKB, 13, 1954, nr. 115.

³⁵ Rudolf Likus' notits 14.8.1940, (RA, Fotografier fra Auswärtiges Amt m.m., pk. 197). Her bilag 5.

³⁶ Vaaben til Göring 27.10. og 4.11.1942 (PKB, 9, 1949, nr. 7).

menterbare påstande. Eksemplarisk er hans bedømmelse af virkningen af en erklæring afgivet af Den danske Front, Den Nationale Blok og Dansk Enhedsparti, tre nazistiske smågrupper, i bladet *Danebroge* juli 1942. Erklæringen er på tre korte punkter, der gik ind for: 1) Generhvervelsen af dansk Værneret på ærlig dansk strategisk Grundlag inden den nuværende Krigs Afslutning. 2) aktiv militær, økonomisk og erhvervsmæssig Hjælp til Finlands Kamp paa Nordeuropas Nordfront mod Verdenskommunismen, Europas fælles Fjende. 3) Skabelsen af et sandt Folkefællesskab i Jydske Lovs Aand, således at Danmark kan faa Værdighed og Styrke til at videreføre sin tusindaarige Frimandsarv i Pagt med det nye Tidehverv, vi gaar i Møde." Erklæringen var underskrevet af Ejnar Vaaben, Kai Rinck, Ejler I. Baastrup, T.I.P.O. Madsen og F. Hinné.³⁷

Vaaben skrev siden: "At erklæringen ikke var uden virkning i Berlin, har jeg haft lejlighed til at konstatere ved mine samtaler i 1943 og 1944 med Rosenberg og Karl Hubertus Schimmelmann.³⁸ For det første vejede det tungt i vægtskålen, at frivillige danske frontkæmpere havde aftunget respekt for deres tapre indsats, og for det andet var stabschefen for Germanische Leitstelle i Berlin, Erich Spaarmann – og blandt hans kammerater mænd som Oberführer Jacobsen og dr. Ispert – modstandere af den kurs, tyskerne havde ført i de besatte lande.³⁹ De kritiserede først og fremmest kontakten med og støtten til folk, de savnede national holdning og hyldede den tese, at et nyt Europa ikke kunne skabes af "vaterlandslose Halunken." I øvrigt gav Himmler overfor dr. Jacobsen udtryk for, at han fuldt og helt gik ind for den samme holdning." (57f.).

Vaaben ville på en gang tiltage sig tilslutning for sin holdning fra en af Tysklands mægtigste mænd, Himmler, det gav den eftertragtede politiske betydning, og samtidig udpege DNSAPs ledere som fædrelandsløse halunker, hvilket også var en kritik af besættelsesmagtens hidtidige nære samarbejde med DNSAP.

³⁷ Trykt hos Niels Alkil (red.): *Besættelsestidens Fakta*, 1, 1945, s. 543.

³⁸ Om Vaaben førte personlige samtaler med Alfred Rosenberg 1943–44 kan ikke dokumenteres, men han havde kontakt til Rosenbergs stab og oversatte mindst en af Rosenbergs taler mod betaling, ligesom Best gennem Rosenbergs repræsentant i København, H.W. Ebeling, advarede Rosenbergs stab mod Vaaben (se bilag 6). Der er forgæves søgt korrespondance mellem Vaaben og Rosenberg og hidtil alene fundet et brev med en tilegnelse til Rosenberg (udateret) i Bayrische Staatsbibliothek, München med sign. I. publ. G 1945 d.

³⁹ Erich Spaarmann var fra efteråret 1943 Franz Riedwegs afløser som leder af Germanische Leitstelle.

Himmler og med ham Gottlob Berger var ikke tilfreds med samarbejdet med DNSAP, det er ganske rigtigt, men Vaaben kommer ikke ind på, at det var fordi Frits Clausen ikke ville lade DNSAP underlægge SS i form af Germanische Leitstelle, men i stedet kæmpede for sin uafhængighed og kom til at bøde derfor.⁴⁰ Som det vil fremgå, havde Vaaben ingen betænkeligheder ved at gå i SS' sold for at tjene de storgermanske ideer og underkaste sig et politisk program med racisme og folkemord.

Med Werner Best som ny tysk rigsbefuldmægtiget i Danmark og DNSAPs tilsidesættelse til fordel for Schalburgkorpset, vejrede Vaaben nye muligheder. Schalburgkorpset var et tysk initiativ og tysk finansieret med det formål at fravriste DNSAP sine medlemmer og skabe en slagkraftig styrke baseret hovedsageligt på tidligere frivillige til indsats i Danmark styret af SS. I lighed med andre danske nazister i opposition til DNSAP og en del utilfredse medlemmer af DNSAP kom Vaaben på Schalbrugkorpsets lønningsliste. Han blev leder af korpsets Afdeling for Skoling og politisk Verdensanskuelse og udfoldede sig påfølgende i korpsets egne og tilknyttede blades spalter.⁴¹

Denne "nationale" indsats omtales ikke med et ord i erindringerne. Schalburgkorpsets navn forekommer to gange, men ikke i forbindelse med Vaabens person (s. 67). I stedet fortæller han, at han blev medlem af partiet Dansk Folkeværn, der indtog en angiveligt fjern holdning til DNSAP og "de herværende tyske tjenestesteder" (s. 64). Tillige hævder Vaaben, at han aldrig var i tysk tjeneste i.e. på besættelsesmagtens lønningsliste, før han meldte sig som SS-frivillig til frontindsats (s. 61, 65). Medlemskabet af Schalburgkorpset satte ham imidlertid på SS' lønningsliste, og han havde dermed tilsluttet sig en tyskkontrolleret organisation, som ikke på nogen måde levede op til målet om at genskabe en dansk selvstændighed endsige bevare den danske grænse. Det havde den "fædrelandsløse" Frits Clausen kunnet finde ud af – og havde sagt fra.

Dette hører ikke med til Vaabens version af historien.

Samarbejdet med Best begyndte meget positivt. "I juli 1943 havde jeg sagt ja til en indbydelse fra Det Tyske Udenrigsministerium til en flyrejse til Sydrusland for at overvære udgravningerne af de lig, som en af Danmarks velmodtagne gæster: Hrustov havde på samvittigheden"

⁴⁰ John T. Lauridsen: En storm i et meget lille glas vand. "Problemet" Frits Clausen og Werner Bests eliminering af DNSAP 1943–44, *Historie* 2003, s. 337–409 og samme: Dansk nazismes største offer. Kampen mod bolsjevismen (ms. 2011).

⁴¹ Monrad Pedersen 2000, s. 80. Det var i SS-finansierede blade som *Paa godt Dansk* og *Daggry*, at Vaben udfoldede sig.

(s. 60). Det drejede sig om de tusindtallige ofre for Katyn-massakren, som fra tysk side blev givet optimal pressedækning for at demonstrere bolsjevismens grusomhed. Med på turen var bl.a. en repræsentant for det officielle Danmark, retsmedicineren Helge Tramsen.⁴² Når Vaaben blev fundet anvendelig til denne opgave, var det fordi han som forfatter og journalist ikke alene villigt, men meget gerne ville lade sig spænde for den tyske propaganda, når det gjaldt kampen mod kommunismen. Den type forfattere var der ikke mange af i Danmark. Det fremgår også af, at de øvrige danske rejsedeltagere alle var nazister: journalist Aage Jørgensen, pastor Erik Johannes Strøbech og Erik Reitzel-Nielsen. På både ud- og hjemrejsen gjorde Vaaben et kort ophold i Berlin. Der talte han med SS-Oberführer Jacobsen og hørte om, at “nogen” havde en “anden indstilling overfor danske forhold end Ribbentrop og visse politiserende småfolk i København”, og Jacobsen gjorde det klart, at det så halvskidt ud med krigen og visse interne forhold (s. 60f.). Den samtale fik angiveligt Vaaben til at meldte sig til tysk krigstjeneste og i oktober 1944 forlod han Danmark. Det er næppe hele forklaringen på, at han traf dette skridt.

Forinden nåede han nemlig at gøre sig grundigt upopulær hos Werner Best, og så var Schalburgkorpsets virksomhed blevet lagt for had i store dele af befolkningen, ligesom DNSAP havde taget åbent afstand fra dets gerninger i juni 1944.⁴³ Det kunne måske også have påvirket Vaabens beslutning om at fortrække fra den propagandistiske arena. Som leder af Schalburgkorpsets Afdeling for politisk verdensanskuelse var han bogstaveligt talt i skudlinjen og kunne ved at forfølge sig fra Danmark undgå at blive likvideret som andre Schalburgfolk (bl.a. Aage Petersen) og tyskbetalte danske propagandister.⁴⁴ Det er ikke en videre heroisk forklaring og vil alene derfor ikke være at finde i Vaabens erindringer.

Ud over engagementet i Schalburgkorpset fik han også tid til at udarbejde et forslag til radioprogrammer, der skulle udsendes fra tilsyneladende illegale radiosendere, men reelt var tysk propaganda. Opdrag-

⁴² Se *Politische Informationen* 1. august 1943 (*Werner Bests korrespondance med Auswärtiges Amt og andre akter vedrørende den tyske besættelse af Danmark 1942–1945*, 3, 2012, nr. 212. Red. af John T. Lauridsen under medvirken af Jakob Meile) og Anna Elisabeth Jessen: *Kraniet fra Katyn*, 2008. Rejsen til Katyn fandt sted i april og ikke i juli, som Vaaben skriver.

⁴³ Se Lauridsen 2003, s. 382.

⁴⁴ Harald Mortensen 15. august 1944, Aage Petersen 13. september 1944 og Helge Kurt Petterson 28. august 1944 var blandt de Schalburgfolk, der var likvideret, før Ejnar Vaaben afrejste fra København.

giveren var Det Tyske Gesandtskab.⁴⁵ Han talte også tre gange i foråret 1944 i dansk radio, foruden at han lavede interviews med andre.⁴⁶ Hvornår han også begyndte at få sin gang på "Dagmarhus" er uvist. Best opregner fem møder med Vaaben mellem 30. august 1943 og 18. februar 1944,⁴⁷ men der kan have været flere, og i reglen ville Vaaben være henvist til underordnede embedsmænd.

Vaaben giver følgende fremstilling af kontroversen med Best i 1944: "Et af mine forsinkede "resultater" i det sidste års skyggeleg var udnævnelsen af Karl Hubertus Schimmelmänn til leder af Germanische Leitstelle i København. Udnævnelsen skyldtes Erich Spaarmann, med hvem jeg havde haft en alvorlig samtale om de tyske fejlgreb og situationen i Danmark."

Læseren får heraf atter indtrykket af, blandt hvilke verdensmænd og i hvilken betydningsssfære, vi her befinder os i, hvilket yderligere bestyrkes i det følgende, hvor Vaaben behandler Werner Best som sin ligemand:

"Da Schimmelmännns udnævnelse ikke var blevet meddelt dr. Best, opstod der en kontrovers mellem ham og mig. Best syntes åbenbart ikke om mine direkte forbindelser med Berlin og "truede" med at inddrage mit pas. Jeg meddelte Best, at jeg ikke stod i tysk tjeneste og derfor selv kunne vælge, hvem jeg ønskede at stå i forbindelse med, og at mit pas næppe ville blive inddraget. Jeg sendte ham desuden et af de få skræppe breve, som jeg under Besættelsen så mig foranlediget til at skrive. Under dette lille – i sig selv betydningsløse intermezzo – fik jeg i øvrigt besøg af Spaarmann og hans medarbejder Rabiuss.⁴⁸ Spaarmann sagde let henkastet, at Best ikke syntes om, at man besøgte mig. Vi ofrede ikke "situationen" mange ord, men tog den humoristisk. Nogen tid efter blev kontroversen bilagt af den tilrejsende dr. Ispert, som jeg i foråret 1939 havde lært at kende i Wuppertal under min foredragsrejse.⁴⁹ Best var mig ingenlunde usympatisk, men da vi ikke havde "plejet

⁴⁵ John T. Lauridsen: *Dansk nazisme 1930–45 – og derefter*, 2002, s. 550.

⁴⁶ Ernst Christiansen og Peder Nørgaard: *Hvad skete med Radioen under Krigen*, 1945, s. 196, J. Boisen Schmidt: *F. E. Jensen og Danmarks Radio under besættelsen*, 1965, s. 241.

⁴⁷ Bests kalenderoptegnelser 1943–44.

⁴⁸ Spaarmann og Rabiuss var i København i maj 1944 og var hos Best i dagene 6.–8. maj, Sparmann igen 3. juni 1944 (Bests kalenderoptegnelser).

⁴⁹ Wolfgang Ispert var i København i april og igen i august 1944 og havde begge gange møder med Best (Bests kalenderoptegnelser). Ispert var 1940–45 ansat ved rigskommissariatet i Holland, fra september 1942 under HSSPF Hans Rauter (N.K.C.A. in 't Veld (uitg.): *De SS en Nederland*, 1, 's-Gravenhage 1975, s. 517 note 2). Hvis det var Ispert,

omgang”, vidste vi for lidt om hinandens baggrund. Jeg må desuden tilføje, at mit indtryk var, at hans synspunkter var adskilligt bedre end den “linje”, som han var tvunget til at føre” (s. 64f.).⁵⁰

På ny gives læseren en mere end forkortet version af kontroversen, hvor det især springer i øjnene, at Vaaben ikke fortæller, hvad resultatet af kontroversens “bilæggelse” egentlig blev. Hvad Vaaben præsenterer som et af sine “resultater”, blev endnu en eklatant fiasko. Schimmelmänn blev ikke leder af Germanische Leitstelle i Danmark på andet end papiret, om det kom så langt,⁵¹ og i hvert fald nåede han aldrig frem til København. Vaaben fremstiller det i erindringerne, som om Schimmelmänn kom to år for sent, så at der ikke længere var noget at gøre. Sagen er, at den hidtidige leder Bruno Boysen 1. august 1944 blev afløst af SS-Oberführer Kröger.⁵² Dertil kom, at der ikke var tale om en kontrovers først og fremmest mellem Best og Vaaben, men mellem Best og lederen af SS-Hauptamt Gottlob Berger. Vaaben var uden egen afgørende indflydelse, blot ville han i erindringerne gerne give indtryk af at have betydning. Sagen er, at han via kontakt til Spaarmann og Jacobsen havde intrigeret for at få sin gamle ven K.H. Schimmelmänn som ny leder, da Boysen skulle forsvares. Berger lod sig da af Spaarmann overtale til, at Schimmelmänn skulle være ny leder af Germanische Leitstelle i Danmark. Her som før og siden demonstrerede Berger manglende kendskab til forholdene i Danmark.

Valget af efterfølger bragte Best i harnisk, men hans henvendelser til Berger i marts 1944 for at få udnævnelsen annulleret, var forgæves. I stedet henvendte han sig 26. april 1944 direkte til rigsfører-SS Hein-

der bilagde kontroversen kan det kun være sket i april, men det passer imidlertid ikke med, at Best skrev og klagede til RFSS *efter*, at Ispert var rejst i april. Heller ikke på dette punkt var Vaaben tilstrækkeligt velorienteret.

⁵⁰ Bests opfattelse var – iflg. afhøringen 31.8.1945 (CI Preliminary Interrogation Report (CI-PIR) No 115, 14 May 1946, s. 13 (Historisk Samling fra Besættelsestiden, Esbjerg), s. 42)) – at Vaaben havde været i modsætningsforhold til ham og havde skaffet ham store problemer i Berlin.

⁵¹ Ernst Klee: *Das Personenlexikon zum Dritten Reich*. Frankfurt am Main 2005, s. 535f. nævner Schimmelmänn som leder af Germanische Leitstelle i Danmark, men han kom i hvert fald ikke til København. Schimmelmänn havde 1931–32 været sekretær for Goebbels, men trods den kontakt formåede han ikke senere at bevæge sig synderligt meget videre i det nazistiske hierarki.

⁵² Dr. Kröger havde hidtil været Boysens stedfortræder i København (Bests kalenderoptegnelser 24. juni 1944, Best afhøring 31.8.1945 (CI Preliminary Interrogation Report (CI-PIR) No 115, 14 May 1946, s. 13 (Historisk Samling fra Besættelsestiden, Esbjerg), s. 34)).

rich Himmler i sagen, og højere SS- og politifører i Danmark Günther Pancke gjorde det samme to dage senere. Begge protesterede de mod udnævnelsen, som Best gav følgende udlægning af efter at have omtalt, at der stod en klike utilfredse Schalbrugfolk bag: "Auf Vorschlag des dieser Clique angehörenden Dänen Einer Vaaben ist der SS-Stubaf. Graf Schimmelmänn zum neuen Leiter der germanischen Leitstelle Dänemark bestimmt worden. Durch dieses Verfahren ist das Ansehen der germanischen Leitstelle und damit aller deutschen Dienststellen schwer kompromittiert und die Lenkung der an sich schon disziplinlosen und intriganten Dänen im Schalburg-Korps usw. künftig in Frage gestellt. Die Frondeur-Clique rühmt sich, den bisherigen Leiter der germanischen Leitstelle, der ihr durch die Forderung mäßiger Disziplin und finanzieller Sauberkeit unangenehm geworden war, abgeschossen und ihren Vertrauensmann als Nachfolger eingesetzt zu haben."⁵³

Berger holdt imidlertid fast ved sit, og skrev bl.a. til Pancke, at han var klar over, at det alene var Best, der stod bag indsigelsen, hvilket sandsynligvis var rigtigt, men Pancke havde fulgt trop. Germanische Leitstelle var både Bests og Panckes interesseområde. Berger forsvarede også over for Pancke sit valg af Schimmelmänn med, at han var den person, der bedst kunne samle de danske nazister.⁵⁴ Den opfattelse kunne Berger kun have fået fra Vaaben og Schalburgkliquen, da hans egen viden om forholdene i Danmark var begrænset. Imidlertid lykkedes det at hindre Schimmelmännns udnævnelse, hvad end den endelige begrundelse så blev.

K.H. Schimmelmänn ville under ingen omstændigheder have kunnet virket som samlende for de danske nazister, blandt hvilke han tillige havde en dansk slægtning, lensgreve Heinrich Carl Schimmelmänn, Lindenberg, på en fremtrædende post i DNSAP.⁵⁵ I stedet ville det have været endnu en udfordring af DNSAP, hvis medlemmer Schalburgkorpset havde haft svært ved at gøre indhug i, men i løbet af foråret 1944 næsten ikke længere kunne tiltrække nogen. Det var i takt med, at korpset i almindelighed blev mere og mere upopulært og forbundet med den

⁵³ Best til Himmler 26. april 1944 (BArch, NS 19/3647. RA, Danica 1000, T-175, sp. 74, nr. 592.338–341 og sp. 128, nr. 592.338–341. RA, pk. 443). Panckes brev til Himmler 28. april er ikke lokaliseret. Best omtalte også sagen i en afhøring 31.8.1945, (CI Preliminary Interrogation Report (CI-PIR) No 115, 14 May 1946, s. 13 (Historisk Samling fra Besættelsestiden, Esbjerg), s. 14).

⁵⁴ Berger til Pancke 28. april 1944 (BArch, NS 19/3647. RA, Danica 1000, T-175, sp. 128, nr. 592.334f. RA, pk. 443).

⁵⁵ Om ham Lauridsen 2002, s. 539f.

tyske modterror i offentligheden, kulminerende under generalstrejken i København.

Med Schimmelmann som kandidat til posten som leder af Germanische Leitstelle havde Vaaben på ny givet en prøve på sin dømmekraft. Han havde også for sidste gang i erindringerne fået givet et falsk billede af sin politiske betydningsfuldhed. Erindringerne klinger ud med den heroiske indsats mod verdenskommunismen, hvor det hører til petiteserne, at han blev sendt til vestfronten (!) og tillige en tid udførte propagandaarbejde i Standarte "Kurt Eggers". Det var hensigten, der talte, som hans første biograf, Andreas Monrad Pedersen, gerne medgiver.⁵⁶

Det mente anklagemyndigheden også under retsopgøret. Vaaben blev ved Københavns Byret 4. februar 1947 idømt fem års fængsel for landsforræderi. Han blev løsladt året efter og syntes selv, det havde været det hele værd. Med hans selvindbildning ville det have været overraskende, om han havde opfattet det anderledes. Den tyske nazismes krigsforbrydelser tog han ikke stilling imod endsige anerkendte, idet han lod det blive ved formuleringen om "kriminaliseringen af den tabende part (sejrherrerne har ingen krigsforbrydere), partisankampenes skånselsløse ubarmhertighed og den systematiske hjernevask i historieforfalskningens tjeneste ... [har] ... mange steder på kloden udvisket grænserne mellem krig og fred" (s. 15).

Med den opfattelse af sit virke stod Vaaben også ved mere end et årtis skrivelser, hvor han havde vist sig som en grov antisemit og lagt jøder for had. Jødespørgsmålet kom imidlertid slet ikke på tale, da regnebrættet i erindringerne skulle gøres op. Det fik stiltiende lov til at være et af hans ubestridte men lidet originale bidrag til dansk nazisme.

Konklusion

Vaaben havde det held at opnå korte personlige kontakter til nogle af de tyske naziledere i årene umiddelbart før de fik overdraget regeringsmagten. Det var først og fremmest i kraft af hans rolle som udsendt journalist. Han mente ved disse møder at have opnået garantier med hensyn til den dansk-tyske grænse. Det lyder som et eventyr, men det var hans fantasteri. Den unge mand kunne løbe med de historier om den tyske naziparti, han ville, blot det var positiv reklame på det tidspunkt. Det drejede sig for NSDAP om den politiske magtkamp. Efter magtovertagelsen var Vaabens person og synspunkter uden in-

⁵⁶ Monrad Pedersen 1998, s. 128. Frontindsatsen på vestfronten var "et uheld."

teresse. Tilbage var alene venskabet med Hans Günther, som på intet tidspunkt tilhørte den nazistiske magtelite, og var uden direkte politisk indflydelse, og nok blev Günthers racevidenskab institutionaliseret i Det Tredje Rige, men han blev selv tidligt marginaliseret mere og mere på grund af sine egenartede synspunkter. Det kom på tværs af Hitlers planer, når Günther 1934 betragtede storbyer som et udtryk for forfald og motorveje som udtryk for opløsning.⁵⁷ Günthers og Vaabens venskab byggede på et fælles fantasteri. Trods Vaabens tilsyneladende kendskab til magtforholdene i Det tredje Rige i erindringerne, gjaldt det heller ikke Günthers person. Vaaben havde bevaret forbindelsen med den person, der mindst kunne give ham selv nogen indflydelse eller betydning i forhold til Tyskland. Kontakten, hvor begrænset den end måtte have været, til Alfred Rosenberg, understreger yderligere dette. Heller ikke Rosenberg var af nogen betydning i det nazistiske magtapparat fra verdenskrigens begyndelse. Så meget desto mere klamrede Vaaben sig i den senere del af sit liv til kontakterne med de siden verdenskendte tyske politikere 1930–32, da han skulle have reddet den danske grænse, og dermed også skulle have gjort det hele indsatsen værd, ligesom samarbejdet med besættelsesmagten helt skulle udgrænses og deltagelsen som SS-frivillig på tysk side retfærdiggøres med kampen mod bolsjevismen: Det gjaldt Danmarks fremtid. Hermed var det underforstået, at det ophævede, at han på nogen måde var landsforræder. Tværtimod.

Det blev i erindringerne ved et mislykket forsøg på at gøre Vaabens nationale engagement det hele værd. Dermed passer det godt til hele hans øvrige politiske virksomhed, og Det Tyske Udenrigsministeriums karakteristik med Himmler som kilde er fortsat det mest træffende, der er skrevet om Vaabens person: en fuserast uden politisk indflydelse.

BILAG 1: Samtale med Adolf Hitler [*Aalborg Amtstidende* 25. september 1930].

“Nationalsocialismens aandelige Sejr vil ikke have nogen ugunstig Indflydelse paa de andre germanske Staters Stilling.”

Foruden at være særligt anbefalet hører der i disse bevægede Dage et overordentligt Held til at træffe Adolf Hitler. Uventet kaldes han bort til vigtige Forhandlinger rundt

⁵⁷ Ingemar Karlsson/Arne Ruth: *Samhället som teater. Estetik och politik i Tredje riket*, Stockholm 1984, s. 104f., 333.

om i Riget, lige saa uventet kommer han tilbage, ofte pr. Flyvemaskine, for saa atter at forsvinde.

Men endelig lykkes det, og jeg staar over for den Mand, paa hvem hele Verdens Øjne hviler, og hvis Handlinger i Fremtiden vil blive fulgt med spændt Interesse, med Had og Forhaabninger af alle ledende Politikere og Finansmænd paa begge Sider [af] Atlanterhavet.

Hitler har en smuk Skikkelse og smukke Ansigtstræk, men det, der mest fanger ens Opmærksomhed, er de udtryksfulde blaa Øjne, der paa én Gang er faste og milde.

Jeg indbydes til at bese Ombygningen af et gammelt Palads i Briennerstrasse fra Ludvig den Førstes Tid, hvor Nationalsocialisterne fra 1. November installerer deres "Reichsleitung", det vil sige deres velorganiserede Centralregering med dens "Ministerier" og Departementer. Under Kørslen til Briennerstrasse falder Talen paa Valgene.

"Det er," siger Hitler, "en Sejr uden Sidestykke i Historien, og en moralsk Sejr, hvis Følger ikke vil udeblive."

"Hvori ligger Hemmeligheden ved denne Sejr?"

Vi appellerer til de ædlere Følelser

"Deri, at Nationalsocialismen i Modsætning til de borgerlige og til Marxisterne henvender sig til de ædlere Følelser hos de ædlere Mennesker inden for alle Stænder, og at den lader være med at give gyldne Løfter, men tværtimod forlanger Ofre indtil Døden. Det nationalsocialistiske tyske Arbejderparti er det eneste Parti, som er i Stand til at virkeliggøre den første Grundsætning i enhver social Stat: Denne Grundsætning lyder: Fællesnytte gaar frem for Egennytte". I en Materialismens Tidsalder finder Appellen til Idealisme Genklang hos det tyske Folk."

"Men vil Nationalsocialisterne være i Stand til at løse Fremtidens politiske og økonomiske Opgaver?"

"En Sindelagets Omdannelse er Forudsætningen for Løsningen af disse Opgaver. En Sindelagets Omdannelse betyder udadtil en national Politik med Front mod den internationale Finanskapitalisme. Indadtil en social Politik med Front mod Udbygning og Marxisme."

"De taler om Sindelagets Omdannelse, men gaar Nationalsocialismen ikke ud fra en ren racemæssig Vurdering af Menneskene?"

"Nationalsocialismen er overbevist om, at der er en indre Sammenhæng mellem Sindelag og Raceværdi, og at den herskende Sindelagets og Karakterens Lavhed kan føres tilbage til Indflydelser fra fremmede racer inden for det tyske Folk."

"Hvori ser Nationalsocialismen sit nærmeste politiske Maal?"

"I Kampen for det tyske Folks Ligeberettigelse med andre Folk paa Grund af dets Indsats paa alle kulturelle og tekniske Omraader. Nationalsocialismens endelige Sejr vil ikke have nogen ugunstig Indflydelse paa de andre germanske Staters Stilling."

Hitler har lagt stærkt Eftertryk paa de sidste Ord. Nu holder vi foran den fremtidige "Reichsleitung", indefra hvilken der lyder dybe Drøn og travle Hammerslag. Store læs Murbrokker køres bort, og unge Arbejdere, der hilser deres Fører med "Heil", blander Cement og Mørtel. En Marmorfontæne er forsigtigt baaret ud i Haven. Glad optaget og forklarende alt med indgaaende Kendskab til Detaljen viser Hitler rundt fra Kælder til Loft. Helt oppe foroven er den vidunderligste Udsigt. Propylæerne lyser hvidt gennem

det grønne, og overalt, hvor man vender Øjet, er lutter Skønhed, alt sammen badet i Septembersol og høstlig Klarhed. Hitler smiler; det er synligt, at dette Sted er efter hans Hjerte. Saa siger han pludselig: "Vi begyndte 7 Mand i en lille smal Kælder –"

Lidt efter forklarer Hitler, at man oven paa Bygningens Tag har maattet anbringe en 5 m høj Flagstang af Staal, fordi en ny Hagekors-Fane havde rusket den gamle af Jern i Stykker. "Den stammede fra det gamle Riges Tid" siger Hitler med et medlidende Tonefald og ler.

Der har ikke ligget nogen tilstræbt Symbolik i denne let henkastede Bemærkning, men man har i et Glimt anet Forskellen mellem "Kejsertiden" og det nationalsocialistiske Tyskland, hvis Fører er i Besiddelse af en urokkelig Tro og Sejrsforvisning.

Ejnar Vaaben

BILAG 2: Hagekorset i Danmark [*Berlingske Tidende* 2.10.1930]

Samtale med de danske National-Socialisters Fører

I en Korrespondance fra Slesvig til danske Provinsblade har det været nævnt, at det national-socialistiske Parti i Tyskland offentlig har erklæret sig tilfreds med den dansk-tyske Grænse og at Partiet havde Føling med Kredse i København.

Hos Nationalsocialisternes Fører i København

Vi har i den Anledning opsøgt den Mand, der sigtes til i Korrespondancen. Det er en ung Historiker, cand.mag. Ejnar Vaaben; han har studeret i Tyskland, og under sine Studier dør er han kommet i nær Berøring med ledende Nationalsocialister; han er blevet grebet af Nationalsocialismen. Hr. Vaaben bor ude paa Amager paa en lille Vej nær Amagerbrogade. Han blev cand.mag. i Sommer; paa hans Entredør findes et sirligt tegnet Navneskilt med Navnet Vaaben i gotiske Bogstaver.

Da vi ringer paa, kommer en ung Mand ud og lukker op; det er ikke Hr. Vaaben selv, men, som det viser sig, en Meningsfælle. Vi bliver budt inden for i Dagligstuen, hvor Fru Vaaben sidder travlt optaget af at skrive en Del for sin Mand. Paa Bordet flyder det med tyske Artikler, Bladudklip og Breve. Saa vel Hr. Vaaben som Fruen bærer Ringe med Hagekors. Saa vidt vi kan se er det en Parole, Fru Vaaben er ved at renskrive.

De danske Nationalsocialister

— Det er Dem, der sigtes til i den Korrespondance om Nationalsocialismens Forbindelse med københavnske Kredse? spørger vi.

— Det er det, svarer Hr. Vaaben. Jeg vil gerne staks slaa fast, at den Artikel om Slesvig, der har staaet i "Völkische Beobachter", er fremkommet efter Ønske fra danske Nationalsocialister.

— Der eksisterer altsaa saadanne?

— Ja, det gør der; flere, end man tror! Men om vore indre Anliggende kan jeg ikke udtale mig foreløbig. Vi har Redegørelser for Partiet liggende færdige, men de kan ikke offentliggøres nu; det er ikke opportunt. Og vi har Erfaring for, at det vil ramme private Mennesker i deres Arbejde og Privatliv, hvis deres Navne kom frem.

Et racehygiejnisk Parti

— Hvad er det, der har staaet i "Völkische Beobachter"?

— En Erklæring, der bekræfter Udtalelser af fremtidige nationalsocialistiske Mini-
stre, Grev Reventlow, Frich og Hitler selv. Det er det nationalsocialistiske Partis Ønske at
staa sig godt med Danmark, og der vil ikke blive øvet noget Pres eller foretaget nogen
Aktion imod Nordslesvigerne, siger de.

Det er ganske klart for os Nationalsocialister. Nationalsocialismen er nemlig et ra-
cehygiejnisk Parti i nøje Fortsættelse af Platons og Frederik den Stores idealpolitiske
Utopier, og det ønsker en fælles germansk Rejsning. Den antisemitiske Tendens i Par-
tiet er for os en Biting, selv om det er den, der fra anden Side slaas meget stærkt op.

De tyske Nationalsocialister arbejder i nøje Kontakt med Nationalsocialister i andre
germanske Lande, i hvert Fald i Danmark, Norge og Sverige, vistnok ogsaa i Finland.
Jeg har netop været i Tyskland og talte meget indgaaende med Goebbels i Forgaars
Aftes.

Det nationalsocialistiske Parti i Tyskland ønsker en nøje Forbindelse med Norden;
det er Maalet at skabe et Fællesforbund med England og Skandinavien og Tyskland, et
Forbund med Italien og at gennemføre en Østpolitik mod Polen og langt ind i Rusland.

— Er det Kommuniste, der betaler Valggildet?

— Den Tanke er jo saa latterlig, som overhovedet muligt! Kommuniste er Natio-
nalsocialisternes absolutte Modsætning. Der er uoverstigelige Modsætninger mellem
dem og os.

Vi er ikke Fascister

Nationalsocialisterne er heller ikke Fascister. Fascisme er et specifikt italiensk Fæno-
men, mens Nationalsocialisme er nordisk, er germansk! Nationalsocialismen er endvi-
dere bygget op paa den menige Mands Bidrag, paa den fattiges Skærv, kan man sige.
Hver betaler sine 50 Pfennig, 1 eller 1 1/2 Mark i Kontingent. Og de betaler alle med
Glæde.

Hitler tjener store Penge, ja, men han bruger dem til Partiets Solidering. Skrønen
med de tolv Værelser, Villaer og manicurerede Negle kan jeg dementere efter Selvsyn.
Jeg kender ham og kender ham godt! Vi staaer i stadig Forbindelse med de tyske Førere.

Germanere æder ikke hinanden

— Hvor mange danske Nationalsocialister er der?

— Mange! De fleste findes blandt Arbejderne.

— Faar Nationalsocialismen Grobund i Danmark?

— I høj Grad, [ulæseligt ord] tyske Nationalsocialister har deres faste Kerne i Slesvig
og Holsten blandt vore allernærmeste Frænder.

— Og vi behøver intet at frygte af de tyske Nationalsocialister?

— Nej, den ene Germaner æder ikke den anden Germaner!

Ole

BILAG 3: Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei Auslandsabteilung til Reichsorganisationsleiter I, München 18. August 1931

Nationalsozialistische
Deutsche Arbeiterpartei
Auslandsabteilung

Hamburg, den 18. August 1931

An den Herrn Reichsorganisationsleiter I,
München.

Der Führer der Dansk Nationalsocialistisk Partei Herr Einar Vaaben, Kopenhagen, Lyvens Allé 4, wendet sich heute an die Ausland-Abteilung und nimmt Bezug auf seinen persönlichen Besuch bei der Reichsleitung. Herr Vaaben arbeitet, wie der Reichsleitung bekannt ist, z.Zt. an einem Buch:

“Das Hakenkreuz über Deutschland”

und bittet, ihm die versprochenen Ausführungen des Führers, der Pgg. Strasser, Rosenberg, Himmler, Darré, Hauptmann Röhm und Hauptmann Göring, für sein Werk möglichst umgehend zuzustellen.

Im übrigen schreibt Herr Vaaben wörtlich:

“Dann möchte ich vorschlagen:

- 1.) daß alles, was in der Presse der N.S.D.A.P. über Dänemark steht, von der Reichsleitung der N.S.D.A.P. direkt geregelt wird,
- 2.) daß alle Interviews und sonstige Ausführungen der führenden Persönlichkeiten und Stellen unserer Parteizeitung “Hagekorset” ausdrücklich vorbehalten werden und daß demgemäß die nationalsozialistische Bewegung eine “Pressesperre” gegen alle “dänischen” Zeitungen und Journalisten verhängt.”

Herr Vaaben führt Klage darüber, daß gewisse Aufsätze im “V.B.” und im “J.B.” in Nordschleswig (siehe z.B. “V.B.” vom 28.5.) der Bewegung in Dänemark sehr geschadet haben. Er schreibt wörtlich:

“Diese Aufsätze sind um so bedauernswerter, als die verantwortliche Führerschaft ganz anders denkt.”

Ich nehme an, daß Herr Vaaben diese Meinung auf Grund seiner persönlichen Besprechung in München gewonnen hat.

Da ich über die seinerzeitige Besprechung mit Herrn Vaaben nicht orientiert bin, bitte ich das Entsprechende zu veranlassen.

Im meiner persönlichen Information bitte ich um Mitteilung, wie die Reichsleitung sich zu der Dansk Nationalsocialistisk Parti und insbesondere zu der Person des Führers stellt.

Heil Hitler!

Der Leiter der Ausland-Abteilung
in Vertretung: [underskrift]

BILAG 4: Die Gauleitung Ausland til Reichsorganisationsleitung,
München 22. December 1932

Nationalsozialistische
Deutsche Arbeiterpartei
Gauleitung
Der Gauleiter
Dr.W./St.

Hamburg 1, den 22. Dezember 1932
Ausland

An die Reichsorganisationsleitung,
München

Betr.: Schreiben der ehemaligen Reichsinspektion I, Tgb. 561/32 We/Ko. vom 5. Dez.
1932.

Meine Stellungnahme zu dem Artikel "Die Bedeutung des dänischen Nationalsozialismus für Deutschland" skizziere ich wie folgt:

- 1.) Es handelt sich um den Kampf der dänischen Nationalsozialisten in Dänemark. Diese wünschen zunächst ein nationalsozialistisches Dänemark und weiter einen nordischen Staatenbund, in dem ein nationalsozialistisches Deutschland und ein nationalsozialistisches Dänemark in treuer Bundesgenossenschaft zusammenstehen. Dänemark ist, wie alle kleinen Länder, aus Sicherheitsgründen liberal eingestellt. Dänemark fürchtet in Deutschland den großen Bruder, der es einmal überschlucken könnte, und hält aus diesem Grunde instinktmäßig lieber Freundschaft mit Völkern, die antideutsch eingestellt sind, als mit Deutschland. Ob unter diesen Umständen der dänische Nationalsozialismus überhaupt Aussicht hat, sich durchzusetzen, ist fraglich.
- 2.) Der deutsche Nationalsozialismus ist an sich typisch deutsch und ebensowenig Exportware wie der Faschismus. Sein Kampf gilt Deutschland und nur Deutschland. Eine Ausweitung dieses Kampfes auf die nordischen Völker im Sinne eines Pan-Germaniens oder eines germanischen Staatenbundes hängt von der Bereitwilligkeit der in Frage kommenden Völker ab. Es gibt in Schweden und in Dänemark nationalsozialistische Ansätze, die in ferner Zukunft auch den deutschen Nationalsozialismus veranlassen könnten, den Kampf dieser Gruppen zu unterstützen.
- 3.) Die Schwierigkeit ist zunächst eine Frage der Propaganda in Deutschland. Wir hätten an sich alle Veranlassung, den dänischen Nationalsozialismus der Grenze wegen keine Schwierigkeit zu machen. Dänemark als Bundesgenosse Deutschland's ist uns aus den durchaus richtig angeführten Gründen des Artikels wichtiger als eine Regulierung der Grenzfrage. Die Frage ist nur, ob es gelingen würde, Dänemark für Deutschland zu gewinnen, wenn Deutschland bereit wäre, auf die Regulierung der Grenzfrage im wesentlichen zu verzichten. Ich habe keinen Zweifel, daß die dänischen Nationalsozialisten ehrliche Absichten haben. Vorerst sind sie aber noch zu Schwach, um Einfluß zu gewinnen. Ihr Kampf für ein Bündnis mit dem kommenden nationalsozialistischen Deutschland ist natürlich erschwert, solange in nationalsozialistischen Zeitungen Schleswig-Holstein's die Grenzregulierung verlangt wird. Andererseits ist es aus propagandistischen Gründen in der

Nordmark unmöglich, eine andere Stellung einzunehmen. Unsere Parteipolitischen Gegner in Deutschland würden sich mit Freuden auf die günstige Gelegenheit, um Abbruch zu tun, stürzen.

- 4.) Trotz dieser Lage würde ich empfehlen, daß die in Frage kommenden Zeitungen sich mehr Zurückhaltung auferlegen. Wären wir nicht den Wahlen abhängig, oder kommt der Augenblick, wo wir nicht mehr auf Wahlen und Massengunst angewiesen sind, dann wird zweifellos eine andere Haltung nicht nur möglich, sondern auch notwendig sein. In der großen Linie einer zukünftigen Außenpolitik muß es liegen, Dänemark für Deutschland zu gewinnen. Eine Stellungnahme, die dahin ginge, daß uns die Regulierung der Grenzfrage weniger wichtig erscheint als die Freundschaft Dänemarks, würde dem dänischen Nationalsozialismus große Erfolgsmöglichkeiten eröffnen. Es fragt sich nur, wie weit diese klare Politik uns während der Zeit der Wahlkämpfe durch bewillige [Ver]läumder schaden kann.
- 5.) Ich bin überzeugt davon, daß der Artikelschreiber in allen wesentlichen Punkten Recht hat. Trotzdem sehe ich persönlich keine andere Möglichkeit, als diese Frage mit Stillschweigen zu übergehen. Wenn man uns Gewährleisten könnte, daß eine offizielle oder offiziöse Stellungnahme der Reichsleitung oder des Führers geheim gehalten werden könnte, so bestände durchaus die Möglichkeit, die dänischen Nationalsozialisten in dieser Richtung zu beruhigen. Ich bin aber überzeugt davon, daß die dänischen Nationalsozialisten im Interesse ihres eigenen Kampfes eine solche Stellungnahme nicht geheim halten würden. Es gibt deshalb zunächst keinen Weg, der ein Eingreifen ermöglicht.

Heil Hitler!

Wieland

BILAG 5: Notiz für die Adjudantur 14. August 1940 [Auswärtiges Amt]

Der Verfasser des Buches "Ein Däne spricht zu Deutschland", der dänische Staatsangehörige Eynar Vaaben, ist dem Reichsführer-SS von der übelsten Seite her bekannt. Vaaben ist ein politischer Geschäftemacher, ein Theoretiker, der keinerlei Anhang in Dänemark hat und durch seine Machenschaften bisher alle guten politischen Ansätze in Dänemark zerschlagen hat. Seine Sucht, eine politische Rolle zu spielen, entspricht nach Ansicht des Reichsführers-SS zum großen Teil auch materieller Gewinnsucht. Seine Mitarbeiter sind durchweg undurchsichtige Gestalten. Es ist weiter anzunehmen, daß Vaaben sogar im Dienst der deutschfeindlichen Propaganda steht.

Schon in früheren Zeiten hat V. versucht, an den Reichsführer-SS heranzukommen, der ihn aber nicht empfangen hat, ihm vielmehr bedeuten ließ, daß es zweckmäßig wäre, das deutsche Reichsgebiet zu verlassen. Würde V. von Herrn RAM empfangen, so würde er versuchen, daraus in Dänemark, in sofern Kapital zu schlagen, als er bisher immer eine Seite gegen die andere ausgespielt hat.

Der Reichsführer-SS empfiehlt nach Rücksprache mit SS-Gruppenführer Heydrich, von einem Empfang des Herrn Vaaben durch den Reichsaußenminister absehen zu wollen.

Berlin, den 14. August 1940

Rudolf Likus

BILAG 6: H.W. Ebeling til Walter Koeppen 11. maj 1944⁵⁸

Einsatzstab Reichsleiter Rosenberg
für die besetzten Gebiete
E/Deutschland – Tgb.-Nr. 397

Kopenhagen, den 11. Mai 1944

An den
Persönlichen Referenten des Reichsleiters,
Bereichsleiter Parteigenossen Dr. Koeppen
Berlin W 35
Margaretenstr. 17

Betr.: Ejnar Vaaben

Sehr geehrter Parteigenosse Dr. Koeppen!

Ich halte es für meine Pflicht, Sie über einige Vorgänge, Herrn Ejnar Vaaben betreffend, zu unterrichten. Der Verbindungsmann zwischen dem Schalburg-Korps und dem Herrn Reichsbevollmächtigten war bislang SS-Sturmbannführer Boysen, ein kriegsverdienter und mehrfach verwundeter Offizier. Seit kurzem ist völlig überraschend SS-Standartenführer Zimmermann, Berlin, hierfür eingesetzt worden. Wie mir bedeutet wurde, soll dieser Wechsel auf einen Besuch Ejnar Vaabens in Berlin zurückzuführen sein und ohne vorherige Rücksprache mit dem Herrn Reichsbevollmächtigten erfolgt sein. Jedenfalls hat mir SS-Obergruppenführer Dr. Best bei meinem letzten Besuch mitgeteilt, daß er Ejnar Vaaben aus disziplinären Gründen stark zurückstellen müsse.

Es könnte sein, daß sich Herr Vaaben nun beim Reichsleiter eine Stütze zu verschaffen gedenkt. Sie werden verstehen, daß daraus eine schwierige Situation entstehen könnte.

Ejnar Vaaben hatte sich seinerzeit geradezu darum beworben, die Prager Rede des Reichsleiters über deutsche und europäische Geistesfreiheit zu übersetzen.⁵⁹ Am 1. Mai rief mich Herr Vaaben an und versprach mir die Übersetzung zum 3. Mai. Ich nahm daraufhin Verhandlungen mit der Deutschen Informationsstelle auf, die diese Rede in 2.000 Expl. drucken wollte. Leider bekam ich die Übersetzung trotz mehrerer Briefe, Telefongespräche und Telegramme bis heute nicht. Ich wurde lediglich gestern durch einen Mitarbeiter des Schalburg-Korps angerufen, Herr Vaaben wolle die Rede bis zum 13.5. übersetzt einsenden.

Ich hoffe, daß damit alle Schwierigkeiten behoben sind.

Heil Hitler!

Ihr **Ebeling**

Oberst-Einsatzführer

⁵⁸ Ebeling var Einsatzstab Reichsleiter Rosenbergs repræsentant i København fra efteråret 1943 til udgangen af 1944 og muligvis endnu længere, mens Walter Koeppen var i Rosenbergs stab.

⁵⁹ Rosenberg havde i Prag 16.1.1944 holdt talen "Deutsche und europäische Geistesfreiheit", som blev oversat til flere europæiske sprog (Ernst Piper: *Alfred Rosenberg. Hitlers Chefideologe*. München 2005, s. 601f.). Talen udkom som selvstændigt tryk på tysk, men er ikke lokaliseret på dansk.

SUMMARY

John T. Lauridsen: *The first "border saver". Ejnar Vaaben and the Berlin Line.*

Ejnar Vaaben was a Danish Nazi at a relatively early point in time and established contacts with the prototype of the NSDAP (the National Socialist German Workers' Party) and some of its leaders in Germany before Hitler took power in January 1933. These contacts were of such significance at the time, and later, that Vaaben attributed to himself the honour of having led the German Nazis to maintain the Danish-German border as it was. According to him, he also attempted to work for a change of the border in Denmark's favour. The article examines the limited material on Vaaben's presumed border-change activities and alleged close contact with, and influence on, the Nazi leaders, just as his later efforts during the German occupation are viewed in this light, since his memoirs, written later, are compared with material from the same period. The conclusion drawn is that this was a self-centred, self-aggrandising assessment on the part of Vaaben, masking the attempt of an insignificant political fantasist and traitor to earn a place in Danish history.

